

Бөхөнгийн экологи болон хамгаалалтай холбоотой мэдээлэл, санал бодлоо солилцох зургаан хэл дээрх хэвлэл

АГУУЛГА

Өгүүлэлүүд

Эва Клебелзберг. “Алтин Дала” Байгаль Хамгаалах Санаачлага: Тал хээрийн экосистем болон соргог бөхөн хамгаалах урт хугацааны төсөл

1

Шинэ мэдээ

Бөхөнгийн тухай мэдээ

Алина Бекирова Сайга-Сага. Төв Ази. 27.06.2008.

6

Өгүүлэлүүд

¹Б.З. Дуйсекеев, ²С.Л. Складенко. Казахстаны бөхөн хамгаалал

7

Федосов.В. Бөхөн өсгөн үржүүлэх төв-Экологийн боловсролын төв

9

Косбергенов.М. Узбекистаны Арал тэнгисийн зүүн эрэг дэх бөхөнгийн популяцийн хамгаалал
Манджиев Х.В., Мойсейкино Л.Г. Европын бөхөнгийн популяци дахь альбинизм

10

10

Төслийн эргэн тойронд

Дэлхийн байгаль хамгаалах сан (WWF)-гийн Монгол бөхөн төсөл.

11

Степной дархан газрын үйл ажиллагааны шинэ чиглэл

12

Лондонгийн Эзэн хааны коллежийн төслийн тухай шинэ мэдээ

12

Надад ид шидтэй үлгэр ярьж өгөөч

13

Устюртын эмэгтэйчүүдийн нэмэлт орлогын эх үүсвэр болох уламжлалт хатгамал

13

Узбекистанд бөхөнгийн дархан цаазат газрыг үнэлэх шинэ төсөл эхэллээ

14

Сүүлийн үед хэвлэгдсэн бөхөнгийн талаарх нийтлэлийн тойм

14

Зарлал

Бөхөн хамгаалах холбоо (БХХ)-ны жижиг тэтгэлгийн хөтөлбөр 2008

15

БХХ бол бөхөн хамгаалал дахь MOU-ийн мониторинг хийж байна

16

CMS Харилцан ойлголцлын санаамж бичгийн 2008 оны I-VI-р сарын хэрэгжилтийн тайлан

“Алтин Дала” Байгаль Хамгаалах Санаачлага: Тал хээрийн экосистем болон соргог бөхөн хамгаалах урт хугацааны төсөл

“Алтин Дала” Байгаль Хамгаалах Санаачлага (ADCI) нь томоохон хэмжээний төсөл бөгөөд цөлөрхөг хээрийн экосистем, тал хээрийн хойд хэсэг төдийгүй уг бүс нутгийн шүхэр зүйл болох нэн ховор соргог бөхөн (*Saiga tatarica tatarica*), хавтгаалж шувууг (*Vanellus gregarius*) хамгаалахад чиглэгдсэн үйл ажиллагаа явуулдаг. Уг санаачлагыг Казахстаны засгийн газар, Казахстаны Биологийн Олон Янз Байдлыг Хамгаалах Холбоо (ACBK), Франкфуртын Амьтан Судлалын Нийгэмлэг (FZS),

Үржлийн үеийн эм бөхөн. Бетбакдала.
Зургийг Эва Клебелзберг

Бетбакдала дахь бөхөнгийн тархац нутгийг хамруулан ойролцоогоор 55 сая га газар нутгийг (Францийн газар нутгийн хэмжээ) эзэлдэг байна. Уг санаачлагын үндсэн зорилго нь:

- Бетбакдала дахь бөхөнгийн популяци, түүний амьдрах орчинд ирээдүйд учирч болох аюул занал, мөн хулгайн ан, амьдрах орчны доройтол болон хуваагдал зэргийг тогтоох
- Янз бүрийн статустай тусгай хамгаалалттай газар нутгуудын сүлжээг байгуулан бөхөн болон бусад түүхүүр зүйл болох хулан адуу, хар сүүлтий, хонин тоодог, хавтгаалжны амьдрах орчин, нүүдлийн зам, коридорыг хамгаалах
- Орон нутгийн иргэдийн амьжиргааг сайжруулахад мэдэгдэхүйц нөлөө үзүүлэх бусад холбогдох байгууллагын оролцоог сайжруулах
- Эдгээр хамгааллын арга хэмжээг хэрэгжүүлэхийн тулд Казахстан тал болон цөлөрхөг хээрийн экосистем түүнд амьдарч буй зүйлүүдийн талаарх суурь мэдээллийг цуглуулах
- Тал хээр, бөхөн хамгааллын талаарх мэдлэгийг орон нутгийн болон олон улсын хэмжээнд нэмэгдүүлэх

Үргэлжлэл 2-р хуудсанд.

Эва Клебелзберг, Alтын Dala Conservation Initiative & Association for the Conservation of Biodiversity of Kazakhstan (ACBK), eva.klebsberg@acbk.kz

Эрхлэн гаргагчид. China: Dr A. Kang, WCS China (ygling@online.sh.cn) & Dr Li Lishu, WCN-China (lli@wcs.org); Kazakhstan: Professor A. Bekenov & Dr Iu.A. Grachev, Institute of Zoology (terio@nursat.kz); Mongolia: Dr B. Lhagvasuren, Institute of Biology (ecolab@magicnet.mn) & Yo.Onon, WWF-Mongolia (mpo-species@wwf.mn); Russia: Professor Yu. Arylov, Centre for Wild Animals of the Republic of Kalmykia (kalmnsaigak@elista.ru) & Dr A. Lushchekina, Institute of Ecology & Evolution (rusmabcom@gmail.com); Turkmenistan: Dr. D.Saparmuradov, National Institute of Deserts, Plants and Animals (saparmuradov@mail.ru); Uzbekistan: Dr E. Bykova & Dr A. Esipov, Institute of Zoology (esipov@sarkor.uz); UK: Dr E.J. Milner-Gulland, Imperial College London (e.j.milner-gulland@imperial.ac.uk).

Манай хэвлэлийн зургаан хэлний аль нэг дээр аливаа санал хүсэлтийг esipov@sarkor.uz хаягуудаар, эсвэл дээрх гишүүдийн дурын хаягаар хүлээн авна. Жилд хоёр дугаар гарна

Хэвлэлийн эхийг pdf хэлбэрээр, Хятад, Англи, Казах, Монгол, Орос, Узбек хэлдээр www.saiga-conservation.com, <http://saigak.biodiversity.ru/publications.html>, www.iccs.org.uk/saiganews.htm, <http://www.wildlifewarden.net/wcs/mini/Saiga-Chinese.pdf> хаягуудаар авч болно

Хэвлэлийг санхүүжүүлэгч:

Нэмэлт санхүүжилтийг:

1-р хуудасны үргэлжлэл

Төслийн ололт амжилт:

Бөхөн хамгаалал: ADCI санаачлага нь байгаль хамгаалагчдын 3 бүлэг байгуулж машин, мийхан, дуран, болон бусад шаардлагатай хээрийн багаж төхөөрөмжөөр тоногдсон. Эдгээр байгаль хамгаалагчид нь улсын байгаль хамгаалах хээрийн багийн ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх, сургуулийн сурагчид ба орон нутгийн удирдлагуудтай (ахимаг насны бүлэг хүмүүс) хамтран ажиллах замаар өсвөр насны багачуудыг хулгайн анд татагдан орохоос сэргийлэх, мөн төслийн мониторинг системийн хүрээнд түлхүүр зүйл амьтдын талаарх мэдээллийг цуглуулах үүрэгтэй.

ADCI төслийн Бетпақдала дахь байгаль хамгаалагчид
Зургийг Оркен Шайтұхбабетов

Бөхөн төллөдөг нутгийг тогтоов: Сүүлийн саруудад гаргасан төслийн хамгийн гайхалтай амжилт бол бөхөн олноор янзагалдаг нутгийг олж тогтоон хамгаалсан явдал бөгөөд энэ нь Бетпақдалагийн бөхөнгийн популяцийн хувьд сүүлийн жилүүдэд тодорхойлсон хамгийн чухал төллөдөг нутаг юм. Сүүлийн жилүүдэд Бетпақдалагийн бөхөнгийн популяцийн төллөдөг нутаг жижиг хэсгүүдэд хуваагдсан ба бөөнөөр төллөдөг нутаг ажиглагдаагүй юм. Гэвч гурван долоо хоногийн өмнө ADCI төслийн хээрийн багийн гишүүд доод тал нь 4000 орчим шаргачин хориод хоногийн дотор нэгэн зэрэг бөөнөөр төллөсөн газар нутгийг олж тогтоосон. ADCI төслийн байгаль хамгаалагчид, судлаачид, Иргиз-Тургае Резерватын орчмын улсын байгаль хамгаалагчидтай хамтран уг сүргийн орчим ажиглалт хийсэн бөгөөд хулгайн ан болон хүний нөлөөг багасгахын тулд тухайн орчмын замыг хаасан. Тэд сүргийн зан төрх, тоо толгой, тархац нутгийн талаарх мэдээллийг цуглуулсан. Энэ экспедицийн үеэр өөр гурван бөхөнгийн багахан сүргийн төллөж буй нутгийг тогтоосон. Төллөсөнөөс хойших хэдэн саруудад ADCI төслийн байгаль хамгаалагчид уг сүргийг дагахыг оролдсон бөгөөд энэ нь бөхөнгийн нүүдэл болон бэлчээр ашиглалтын талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг цуглуулахад нэмэр болно.

ADCI төсөл одоогоор Бетпақдалагийн бөхөнгийн популяцийн үнэлгээг хийдэг арга зүйг сайжруулах тал дээр Казахстаны Ойн Аж Ахуй, Ангийн Зөвлөлийг дэмжин ажиллаж байгаа ба ингэснээр бөхөнгийн тоо толгойн талаарх бодит тоог урт хугацаанд авах боломжтой болно. Орчин үеийн арга зүй, багаж техник тухайлбал GPS, өндөр хэмжигч дутагдалтайн улмаас сүүлийн жилүүдэд хийгдэж буй тооллогын үр дүн тийм ч бодит биш юм. Гэсэн хэдий ч эдгээр тооллогын мэдээ нь бөхөнгийн популяцийн чиг хандлагыг тодорхойлоход чухал мэдээг бидэнд өгч байна.

Тусгай хамгаалалттай газар нутаг байгуулав: ADCI төслийн хүрээнд бөхөн зусгаг болон төллөдөг 500,000 га талбай бүхий тал хээр, чийглэг газрыг засгийн газарт шахалт, дэмжлэг үзүүлэх шугамаар “Тусгай хамгаалалттай Газрын Хөгжлийн Хөтөлбөрт” багтаан оруулсан. Төслийн баг хамгаалалттай газар нутгийн биологийн олон янз байдлын нөөцийг тогтоох шинжлэх ухааны судалгааны төлөвлөгөөг боловсруулан санхүүжүүлсэн. Одоогоор бид эдийн засгийн болон арга техникийн судалгааг хийж эхлээд байна. Бид тусгай хамгаалалттай газар нутгийг 2010 онд эцэслэн байгуулахаар төлөвлөж байна.

ADCI төсөл нь Казахстаны тусгай хамгаалалттай газар нутгийн системд багтаагүй бөхөн болон бусад биологийн олон янз байдлын хувьд нэн чухал экосистемийг “дутагдалтай зүйлийн дүн шинжилгээ” хийх замаар тодорхойлон засгийн газрын “Тусгай хамгаалалттай газрын хөгжлийн хөтөлбөр”-т оруулахаар ажиллаж байна. Энэ зун Алтин Дала төслийн баг бөхөн хамгаалахад юу шаардлагатайг олж мэдэхийн тулд эдгээр газрууд руу нэг юмуу түүнээс дээш тооны экспедиц зохион байгуулахаар ажиллаж байна. Алтин Дала төслийн зорилго бол Бетпақдалагийн бөхөнгийн тархац нутгийн хэмжээнд 3-4 сая га талбай бүхий тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээ байгуулах явдал юм.

Хамгаалал төлөвлөхөд экосистемийн талаарх ойлголт:

Дэлхийн бөмбөрцгийн хойд хэсгийн тал хээр, цөлөрхөг хээрийн экосистем болон тэдгээрт тархсан биологийн олон янз байдал өнөөг хүртэл муу судлагдсан байна. Энэхүү цөлөрхөг болон тал хээрийн амьтан, ургамлын бүрдэлд соргог бөхөн чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Учир нь бөхөн тал хээрийн ургамлын үр тоосыг алс зайд тараан, баасаараа хөрсийг бордон, ургамлын үрийг хөрсөнд гишгэлэн суулгаж ургах нөхцлийг бүрдүүлнэ. Гэвч бөхөнгийн бэлчээрт үзүүлэх нөлөө алдагдсанаас болж тал хээрийн ургамлын зүйлийн олон янз байдал доройтон хөрсний шинж чанар муудаж байна. RSPB болон ACBK-ийн сүүлийн үеийн судалгаагаар нэн ховордож буй (IUCN 2007) хавтгаалж шувуу (*Vanellus gregarius*) болон зэрлэг туруутан амьтдын бэлчээрт үзүүлэх нөлөө хоорондоо нарийн уялдаа холбоотойг болохыг харуулжээ. Казахстан дахь энэхүү ховор шувууны үржлийн гол нутаг жигд бус өвстэй газар бөгөөд энд үүрлэдэг ба өндөр дов сондуултай газар дэгдээхийгээ нуудаг. Энэ нь зөвхөн байгалийн нөхцөлд үүсдэг бөгөөд малын бэлчээрлэлт энэхүү байдлыг хангаж чадахгүй.

Том мэрэгч амьтад болох талын тарвага (*Marmota bobak*), зурам (*Spermophilus sp.*) зэрэг нь магадгүй зэрлэг туруутан амьтдын бэлчээрлэлттэй холбоотой байж болох юм. Эдгээр мэрэгч амьтдын тоо толгойн бууралт нь махчин шувууд тухайлбал цагаан элэгт (*Circus macrourus*), талын сар (*Buteo rufinus*), тарважи бүргэдийн (*Aquila nipalensis*) тоо толгойд шууд нөлөө үзүүлнэ. Устан алга болж байгаа нөмрөг тас (*Aegypius monachus*), ухаа хажир (*Gyps fulvus*) тоо толгой нь буурсан бөхөнтэй холбоотой байж болох юм. Өвөл цас орсны дараа ихэнх мэрэгч амьтад ичдэг бөгөөд үүний улмаас чонын идэш тэжээл хомсдон бөхөнгийн сүргээс хамааралтай болно. Чоно гол төлөв сүргийн хөгшин, эсвэл сул дорой амьтан барьдаг ба хэрэв тухайн амьтан эрүүд тохиолдолд чоно хөөж гүйцэхгүй бөгөөд бөхөнг барьж идэхэд хүндрэлтэй болно. Өнөө үед тулгараад буй махчин ба золиос амьтдын тэнцвэргүй байдлын улмаас чоно тосгонд ойртон хонь болон бусад гэрийн малд довтолж байна. Энэ шалтгааны улмаас орон нутгийг иргэд чоног их хэмжээгээр агнаж байна. ADCI төсөл нь их сургуулиуд болон судалгааны хүрээлэнгүүдтэй холбоо тогтоох замаар тусгай хамгаалалттай газар нутгийг төлөвлөх, нүүдлийн замыг хамгаалахтай холбогдсон суурь мэдээллийг цуглуулахын тулд дараах ажлыг хийж байна.

- ADCI- нь одоогоор тал хээрийн сукцесс, экосистемийн нөхөн сэргэлтийн судалгааны төслийг Грейфсволдын их сургууль, Казахстаны судалгааны хүрээлэнтэй хамтран боловсруулж байна
- Хавтгаалжийн экосистемийн хэрэгцээ, түүний гэрийн болон зэрлэг туруутан амьтадтай хэрхэн хамааралтайг RSPB болон ACBK төслүүд судалж байна
- Хүмүүсийн нийгэм эдийн засгийн нөхцөл байдал, газар ашиглалт, болон Бетпақдалагийн бөхөнгийн популяцийн демографын чиг хандлагын талаарх судалгааг ADCI төсөл хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд уг судалгааны ажлыг Германы Техник Хамтын Ажиллагаа (GTZ) санхүүжүүлж байна

ШИНЭ МЭДЭЭ

ICCF 2008 оны 6 сард Бөхөн Хамгаалах Холбооны гишүүд International Conservation Caucus Foundation"-сангийн шугамаар уригдан АНУ-ын Конгрессын гишүүдэд бөхөн хамгааллын талаар илтгэл тавьлаа. Доктор Алина Каал "Бөхөн Хамгаалах Холбоо"-г төлөөлөн оролцон ICCF-ын хүрээнд бөхөнгийн талаар илтгэл тавьсан бол WILD Сан-г төлөөлж Карен Роз Окаванго Делтагийн талаар илтгэл тавьсан.

АНУ-ын Конгрессын гишүүд бөхөнгийн тухай илүү ихийг мэдэж авлаа

Төв Ази болон ОХУ нь эрчим хүчний тал дээр Америкийн гадаад бодлогод голлох байрыг эзэлдэг учир бөхөнгийн талаарх илтгэлийг өндрөөр хүлээн авсан.

Илтгэлийн талаарх бичлэгийг үзэхийг хүсвэл дараах хаягаар орно уу!

<http://iccfoundation.us/e-briefings/20080613karenross/index.htm>

Байгаль хамгаалах хамтын ажиллагаа

Госкомприрода (Бүгд Найрамдах Узбекистан Улсын Байгаль Хамгаалах Зөвлөл) болон Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын Хөдөө Аж Ахуйн Яамны харъяа Ой болон Ан Амьтан Хамгаалах зөвлөлийн хамтарсан хурал 2008 оны 2 сард Ташкентад болж өнгөрлөө. Уг хурлын үеэр Устюртын бөхөнгийн популяцийг хамгаалах 2008-2010 оны үйл ажиллагааны хамтарсан төлөвлөгөөнд гарын үсэг зурлаа.

Уг хамтын ажиллагааны хүрээнд Узбекикийн төлөөлөгчид Казахстан улсад 2 сард явуулсан бөхөнгийн агаарын тооллогод оролцлоо (доорхийг хар). Дэлгэрэнгүй мэдээлэл авахыг хүсвэл Бүгд Найрамдах Узбекистан Улсын Госкомприродагийн Госбиоконтролын Геннадий Гончаровтой холбоо барина уу! gosbiocontrol-ruz@sarcor.ru.

Бөхөнгийн хамтарсан судалгааг Казахстанд хийв

Бөхөнгийн агаарын тооллогыг 2008 оны 4-р сарын 14-нөөс 5-р сарын 4-нийг хүртэлх хугацаанд хийж дараах байгууллагууд хамтран оролцов. Үүнд: Казахстаны Амьтан Судлалын Хүрээлэн, Хөдөө Аж Ахуйн Яамны Ой болон Бэлчээрийн Хэлтэс, "Охотзоопром" Ангийн Нийгэмлэг, Ойн Аж Ахуйн орон нутгийн хэлтэс, Казахстаны Биологийн Олон Янз Байдлыг Хамгаалах Нийгэмлэг, болон Бөхөнгийн Хамгаалах Холбооны Узбекистаны төлөөлөгчид оролцлоо. Судалгааны үр дүнд бөхөнгийн нөөцийг 61000 толгой гэж тогтоосон ба үүнээс Бетбекдалагийн популяци 32300, Устюртад 10400, Уралын популяцийг 18300 толгой гэж тус тус гаргажээ.

2007 оны судалгаатай харьцуулахад нийт бөхөнгийн тоо толгой 11.3% өссөн хэдий ч Устюртын бөхөнгийн популяцийн тоо буурсан дун гарчээ. Узбекистаны Устюртын бөхөнгийн популяци яагаад буурсан талаарх асуулт өнөөг хүртэл нээлттэй хэвээр байна. Магадгүй цаг агаарын нөхцлөөс шалтгаалан жилээс жилд тоо толгой нь хэлбэлзсэн байж болох юм. Иймээс энэхүү асуудлыг шийдэхийн тулд хоёр улс бөхөнгийн агаарын тооллогыг нэгэн зэрэг явуулах шаардлагатай. Дэлгэрэнгүй мэдээлэл авахыг хүсвэл Казахстаны Амьтан Судлалын Хүрээлэнгийн Юрий Грачевтай холбоо барина уу! terio@nursat.kz.

Оngoцны далавчин доорх бөхөнгийн сүрэг.
Зургийг В.Тугалев

Охотзоопром болон Амьтан судлалын хүрээлэнгийн хамтарсан баг Уралын популяцийн тархац нутгийг судлах үеэр. Зургийг Дмитри Головцов

Соргог бөхөн Казахстан улсын Улаан Номонд бүртгэгдлээ

Узбекистаны Яам Хоорондын Зөвлөлүүдийн уулзалт "Улаан Ном"-ын талаар Ташкентад 2008 оны 3-р сарын 5-нд болж өнгөрсөн ба уг уулзалтын үеэр соргог бөхөнг үндэсний Улаан Номонд оруулах шийдвэрийг санал нэгтэй гаргалаа. Бүгд Найрамдах Узбекистан Улсын Госкомприродагийн 39 тоот шийдвэрээр соргог бөхөнг 4-р сарын 21-нд Улаан Номонд эмзэг зүйл статустай оруулсан. Бөхөнгийн агналтыг Узбекистанд 1991 оноос хориглон тусгай хамгаалалттай зүйл амьтны жагсаалтад багтаасан.

Гэсэн хэдий ч энэхүү шийдвэр нь үр дүнтэй байсангүй. Узбекистан дахь бөхөнгийн популяцийн нүүдлийн болон үржлийн үеийн сүргийн тоо толгой эрс буурсан учир бөхөнгийн статусыг өөрчлөн Узбекистаны Улаан Номонд оруулсан. Дэлгэрэнгүй мэдээлэл авахыг хүсвэл Бүгд Найрамдах Узбекистан Улсын Госпомприродагийн Госбиоконтролын А.А. Григорянцитай холбоо барина уу! gosbiocontrol-ruz@sarcor.ru.

Узбекистан дахь бөхөн хамгаалагчтай боллоо

Бөхөн хамгаалалд тулгараад буй асуудлыг яаралтай шийдэхийн тулд Узбекистаны Госкомприрода байгууллага Казахстан улсын Шүүхийн Зөвлөл хамтран 2008 оны 2-р сарын 15-нд SAI (Амударягийн Тусгай Хяналт)-ыг байгууллаа. Уг байгууллагын гол зорилго бол Амударя мөрөн орчмын амьтан болон ургамлын аймгийн төрөл зүйл тухайлбал Бухар буга, хар сүүлтий, тоодог болон бусад зүйл амьтныг хамгаалах, заг болон туранга (улиас) зэрэг моддын хууль бус олборлолтыг таслан зогсоох явдал юм. Устюртын тэгш өндөрлөг нь Хяналт шалгалт явуулах газар нутгийн нэг хэсэг нь юм. Хяналт шалгалтын баг нь зургаан хүний

бүрэлдэхүүнтэй ба УАЗ маркийн хоёр автомашинаар хяналтаа явуулдаг. Багийн хяналтыг өргөн уудам нутагт (Устюрт болон Арал тэнгисийн зүүн эргээс Кизилорда мужийн хил хүртэлх 10 сая гаруй га газар нутаг) хийдэг ба гол төлөв бөхөнгийн хууль бус агналтыг хянадаг. Иймээс бөхөн хамгааллыг сайжруулахын тулд олон улсын байгууллага болон бусад эх үүсвэрүүдээс санхүүжилт олох нь туйлын зорилго юм. Дэлгэрэнгүй мэдээлэл авахыг хүсвэл SAI-ийн Маскет Косбергеновтой холбоо барина уу!
eprommakset@mail.ru.

Хятадын засгийн газар бөхөнгийн гаралтай эмийн түүхий эдийн худалдааг таслан зогсоох шийдвэр гаргав

Хятадын Ойн Аж Ахуйн Хэлтэс, Эрүүл Мэндийн Яам, Үйлдвэрлэл Худалдааны Хэлтэс, Хүнс болон Эмийн Хэлтэс, болон Хятадын Уламжлалт Анагаах Ухааны (ТСМ) Хэлтэс хамтран “Соргог бөхөн, панголин, болон зарим ховор могойн зүйлийн хамгааллыг сайжруулах, эдгээр амьтдын гаралтай эмийн түүхий эдийг зохицуулах менежментын тухай мэдэгдэл”-ийг 2007 оны 11-р сарын 12-нд гаргалаа. Панголин, зарим ховор могойн популяцийн огцом бууралт, мөн Хятадын зах зээл дэх бөхөнгийн эврийн хомсдлоос болж гаргасан уг мэдэгдлийн улмаас ТСМ-ийн эмийн нөөц хомсдох магадлалтай. Хятад руу хууль бус амьтны гаралтай түүхий эд гаргах явдал нь олон улсын байгууллагуудын санааг зовоож байна. Иймээс CITES болон IUCN нь соргог бөхөнг хамгаалах, хууль сахиулах үйл ажиллагаа болон хамгааллын менежментийг сайжруулах шийдвэрийг гаргасан.

Хятадын уламжлалт анагаах ухааны түүхий эдийн зах.
Зургийг Ли Лишү

Бөхөнгийн эврийн худалдааг зогсоох менежментийн ажлын хүрээнд дараах зорилтуудыг тавьжээ:

- 1) Бөхөн, панголин, болон ховор зүйлийн могойн зэрлэг популяцийг нөхөн сэргээхийн тулд гаршуулан үржүүлэх ажилд эдгээр амьтдын түүхий эдийг ашигладаг хэрэглэгчдийг татан оролцуулахад дэмжлэг үзүүлж удирдах
- 2) Хятадын зах зээл дэх амьтны гаралтай түүхий эдийг шалган бүртгэж, жагсаалт гарган эдгээр түүхий эдийг хадгалах агуулахуудыг нэгэн ижил стандартад оруулах
- 3) Одооноос эхлэн тодорхой тооны цөөн эмнэлэгт ТСМ-ийн эм үйлдвэрлэхэд зориулан бөхөнгийн эврийн хэрэглээг хязгаарлах. Ингэснээр зөвшөөрөгдсөн эдгээр эмнэлгүүдээс бусад газарт бөхөнгийн эврийн худалдаа зогсоно. ТСМ-ийн эм бэлдмэл хийхэд бөхөнгийн эвэр шаардлагатай аливаа эмнэлэг нь Хүнс болон Эмийн Хэлтэсээс зохих шаардлагатай зөвшөөрлийг авах ёстой.
- 4) Бөхөнгийн эврийн хууль бус нийлүүлэлтийг зогсоохын тулд зах зээл дээрх бүх түүхий эдийг бүртгэсэний дараа тодорхой тооны зөвшөөрөл бүртгэлтэй эмнэлгүүдэд эврийг худалдах ба эдгээр эмнэлгүүд ТСМ-ын эм болон бусад бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэнэ.
- 5) Бөхөнгийн эвэр ашиглан үйлдвэрлэж буй ТСМ-ын бүтээгдэхүүнүүдэд шошго наана. 2008 оны 3-р сарын 1-нээс эхлэн бөхөнгийн эвэр ашиглан үйлдвэрлэж буй ТСМ-ын бүхий л бүтээгдэхүүнүүдэд “China Wild Animal Utilization and Business Operation Label” гэсэн шошго наах ба зах зээлд гаргахдаа худалдаж болох хамгийн бага хэмжээгээр савлана.
- 6) Хууль сахиулах ажиллагааг чангатгах хэрэгтэй төдийгүй бөхөнгийн эвэр хууль бусаар худалдсан тохиолдолд хатуу шийтгэх хэрэгтэй. Энэхүү шийдвэрийг гаргахын өмнө бөхөнгийн эврийг хэрэглээг цөөн хэдэн ТСМ-ийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг эмнэлэг болон эм ханган нийлүүлдэг зарим компаниудын хүрээнд бүртгэн хянаж байсан. Мөн бөхөнгийн эврийн жижиглэнгийн худалдааг зохицуулах зохицуулалт байгаагүй. Энэхүү шинэ шийдвэр гарснаар дээрх зүйл амьтдын түүхий эд ялангуяа бөхөнгийн эврийн гар дээрх худалдааг хянан зохицуулах боломжтой болсон. Уг шийдвэр нь бөхөнгийн эврийн гар дээрх худалдааг зогсоох талаарх боломжит менежментийг сурталчлахад тустай.

Халимагийн сонинд бөхөнгийн тухай

2008 оны 5-р сарын 23-нд “Известия Калмикии” (Халимагийн мэдээ) сонинд “А demographic crisis” гарчигтай өгүүлэл нийтлэгдсэн бөгөөд энэ өгүүлэлд энэ жил соргог бөхөнгийн янзагалалт жирийн үеийнхээс оройтож 5-р сарын дундуур хүйтэн өдрүүдэд эхэлсэн талаар бичжээ. Шинээр мэндэлсэн янзаганы тоо өмнөх жилүүдийнхээс бага байгаа талаар дурдсан байна. Чёрные Земли Биосфер Улсын Нөөц Газрын судлаачдын үзэж буйгаар Тингутински (Степной) заказник болон Чёрные Земли хамгаалалттай газруудад ирж төллөсөн шаргагчины тоо өмнөх жилүүдийнхээс бага байгаатай холбоотой (2007 онд

12000 шаргагчин янзагалсан бол энэ жил 7000 орчим). Энэ нь цаг агаарын нөхцөл (өнгөрсөн жил ган болсон учраас бөхөн тухайн нутгийг орхиход хүрчээ) болон салбар хоорондын хамтын ажиллагаа дутагдалтайн улмаас үүдсэн (бөхөн хамгаалах менежментийн эрхийг Росселкознадзор доорх Холбооны агентлагаас орон нутгийн Байгаль Хамгаалах Яаманд шилжүүлэх ажил одоог хүртэл үргэлжилж байгаа) хамгаалалт сул байгаагаас болсон гэдэгт мэргэжилтнүүд итгэж байна.

Гэсэн хэдий ч энэ жил цаг агаарын байдал тааламжтай байснаас хавар бороо их орж ургамлын гарц сайн байгаа нь бөхөнгийн

хувьд таатай нөхцлийг бүрдүүлж байгаа бөгөөд иймээс бөхөн өвс хайн дархан цаазтай газраас хол нүүх шаардлагагүй болж байна.

Саратовын олон улсын сургуулийн семинарын үеэр залуу эрдэмтэд бөхөн хамгаалалд учраад буй тулгамдсан асуудлуудыг хэлэлцлээ

“Тал хээрийн экосистемийн байгалийн болон антропогений динамик, байгаль орчны өөрчлөлтийг хамгаалал арга замууд” сэдэвт олон улсын залуу эрдэмтдийн семинар Северцовын Нэрэмжит Экологи, Эволюцийн Хүрээлэнгийн (СНЭЭХ) Саратов дахь салбарт 2008 оны 3-р сарын 5-7-нд болж өнгөрлөө. Шилдэг эрдэмтэд залуу судлаачидад зориулан тал хээрийн судалгааны талаарх илтгэлүүдийг тавьсан төдийгүй аялалыг зохион байгуулсан. Залуу судлаачид тал хээрийн бүс, түүний экологийн бүлгэмдэл, хээрийн амьтны аймагт байгалийн болон хүний зүгээс үзүүлэх нөлөө, хээрийн экосистемийн хамгааллын асуудлуудын талаар илтгэлүүдийг хэлэлцүүлсэн. СНЭЭХ-г төгссөн судлаачид болох К.О. Ларионов, Н.Ю. Арылов нар Каспийн баруун хойд хэсгийн заримдаг цөл, тал хээрийн туруутан амьтдын төлөөлөгч болох бөхөнгийн талаарх хоёр илтгэлийг тавьсан нь хэлэлцүүлгийн үеэр оролцогчдын анхаарлыг ихээр татжээ. Энэхүү семинарын үеэр хэлэлцүүлсэн илтгэлүүд нь “Поволский Экологический Журнал” сэтгүүлийн тусгай дугаарт нийтлэгдсэн.

Дэлгэрэнгүй мэдээлэл авахыг хүсвэл Оросын Шинжлэх Ухааны Академийн СНЭЭХ-ийн Наталья Арыловатай холбоо барина уу! arylova@gmail.com.

Оролцогчид олон улсын сургалтын үеэр
Зургийг Елена Данзалова

Хятад улсын Юннан хотод Бөхөнгийн эвэр хууль бусаар худалдаалсан

Канминг нисэх буудлын аюулгүйн хяналтын үеэр 2008 оны 1-р сарын 20-нд Зежианг мужийн иргэн хатагтай Лигийн тээшнээс хоёр ширхэг бөхөнгийн эвэр илэрсэн ба түүнийг саатуулсан байна. Ли хэлэхдээ тэрээр уг хоёр эврийг Канминг хотод байрлах Хятадын Анагаах Ухааны Эм (ХАУЭ) зардаг Жихуаюан зах дээрээс худалдаачин Зоугаас нийт 1800 рмб (~225\$)-аар хадам ээжийнхээ эмчилгээнд зориулан худалдан авсан хэмээн мэдэгджээ. Уг мэдээллийн дагуу орон нутгийн цагдаагийн газар тухайн өдрийн орой ХАУЭ-ын Жихуаюан зах дээрх Зоугийн дэлгүүрт шалгалт хийхэд 28 бөхөнгийн эвэр илэрчээ. Зоу мэдүүлэхдээ уг эврүүдийг гурван жилийн өмнө ХАУЭ-ын зах дээрээс Шинжианы иргэдээс 30 эврийг кг-ийг нь 6800 рмб (~850\$)-оор тооцон худалдан авсан хэмээн хэлжээ. Хятадын Шинжлэх Ухааны Академийн харъяа Канмингийн Амьтан Судлалын Хүрээлэнгийн шинжээчдийн дүгнэлтээр эдгээр 30 эврийн 22 нь бөхөнгийн эвэр болох нь тогтоогдсон бөгөөд бөхөн нь Хятадын Дархан Цаазтай Амьтдын 1-р зэрэглэлд багтдаг байна. Одоогоор уг хоёр сэжигтнийг эрүү үүсгэн шалгаж байна.

Захуудаас хураагдсан бөхөнгийн эвэр.
Зургийг Зао Яао

Хятад улсын Гансу мужид хууль бусаар худалдаалж байсан 6 бөхөнгийн эврийг хураан авлаа

Лангжоугийн Синхуа Нет-ийн 2008 оны 1-р сарын 16-ны дугаарт Гансу мужийн цагдаагийн газар хууль бусаар худалдаалж байсан амьтны гаралтай түүхий эдийг хураасан талаар олон улсын зэрлэг амьтан хамгаалах байгууллага мэдээлжээ.

Үүнд бөхөнгийн эвэр 6 ширхэг, үнэгний арьс 1, мөн зааны соёогоор хийсэн 90 бүтээгдэхүүнүүд багтаж байна. Энэ хэрэгт холбоотой 12 хүн хэргээ хүлээгээд байна.

Халимагт бөхөн агнан ачиж явсан хулгайн анчныг

Халимагийн Яашкул дүүргийн Дотоод Явдлын хэлтсийн ажилтнууд 2008 оны 1-р сарын 8 нд ВАЗ 2107 маркийн машин хөлөглөн явсан Хулхуттагийн иргэн 43 настай М.В Романенког саатуулсан тухай

Парламентский Вестник Халмикий (Халимагийн Парламентийн Хэвлэл) мэдээллээ. Романенко мотоцикл ашиглан бөхөн агнасан нь тогтоогдсон байна.

Охотзоопромын байгаль хамгаалагчид Байканур сансрын бааз орчимд бөхөн агнаж байсан хулгайн анчдыг барьж саатуулав

Кизилорда мужийн Каражусаны нутгаас хэд хэдэн бүлэг хулгайн анчдыг 2008 оны 1-р сарын 17-нд барьж саатууллаа хэмээн Казахстанийн “Экспресс-К” сонины сурвалжлагч Илия Гук мэдээллээ. Байцаагчид эхлээд ЗИЛ маркийн машиныг шалгах үед дөрвөн бөхөн, 12 калибрын хоёр ширхэг спорт загварын бууг илрүүлжээ. Дараа нь тэд гурван машиныг саатуулан шалгахад үед хоёр бөхөн,

мөн 12 калибрын спорт загварын буу хоёр ширхэг, 7.62-ын “Saiga” бууг нэгийг илрүүлсэн байна. Уг хэргүүдийг Кизилорда мужийн Дотоод Хэргийн Хэлтэст шилжүүлсэн байна. Дэлгэрэнгүй мэдээлэл авахыг хүсвэл дараах хаягаар орно уу!

http://www.express-k.kz/show_article.php?art_id=14461

Бөхөнгийн тухай мэдээ

Казахстан: Төв Ази 2008.06.27 [Товчилсон хувилбар]
<http://www.centrasia.ru/news-A.php?st=1214553420>

Сайга сага

Хэн/юу Казахстаны бөхөнгийн популяцийг хядсан бэ. Бөхөнгийн тоо толгойг сүүлийн 15 жилийн дотор 1.3 саяас 60.000 болтлоо буурав.

Шүүхийн системийн хүнлэг ёс соргог бөхөнгийн үхэл хорогдолд түүх, уур амьсгал, болон хөрш орныг буруутгаж байна. Энэ бол Алматад болсон байгаль дээр тоо толгой нь эрчимтэй хорогдож буй нэн ховор бөхөнгийн хамгаалал болон түүнийг гаршуулан үржүүлэхэд чиглэгдсэн хэвлэлийн бага хурлын сэдэв байсан.

Казахстанд бөхөнгийн тоо толгой 1993 онд 1.300.000 хүрч байсан. Гэсэн хэдий ч 2003 он гэхэд зөвхөн 21.000 орчим бөхөн тоологдсон байна. Энэхүү тоо толгойн бууралтанд олон хүчин зүйл нөлөөлсөн ба 1993 оны зудны үеэр олон тооны бөхөн Узбекистан руу нүүсэн. Эдгээр амьтад тухайн зудны үеэр айлын байшин руу орж ирсэн ба тэр үед нь хүмүүс тэдгээрийн дийлэнхийг агнасан байна. 1995 оноос хүний нөлөөнөөс шалтгаалсан сүйрэл газар авч эхэлсэн. Гэвч бөхөнгийн эврийг худалдаж эхэлснээр бөхөнг агнах явдал улсын хэмжээнд тэсрэлт болсон. Хулгайн анчид агнасан амьтныхаа зөвхөн эврийг нь авч махыг хаядаг байсан байна. Үүний үр дүнд тал хээр бөхөнгийн сэг зэмээр дүүрсэн. Эдгээр бөхөнгийн эврүүд Хятад руу худалдаалагдаж эхэлсэн. Дөнгөж 1999 оноос эхлэн хүнд сурталтнууд бөхөнд учирч буй эмгэнэлт явдлын талаарх байгаль хамгаалагчдын дуу хоолойг сонсож эхэлсэн байна. Ингээд бөхөн агналтыг хорих асуудал тавигджээ. Одоогийн байдлаар нийт бөхөнгийн тоо толгой 61.000 орчим байна. Устьюртын бөхөнгийн популяцийн тоо толгойн бууралт өнөөг хүртэл үргэлжилсээр байна. Өнгөрсөн жилийн судалгаагаар Устьюртын бөхөнгийн тоо толгой 15.000 орчим байсан бол энэ жил ердөө 10.000 орчим л тоологдсон байна. Амьтан судлаачдын үзэж байгаагаар энэхүү тоо толгойн бууралт нь бөхөнгийн сүрэг өвлийн улиралд Узбекистан болон Туркменистан улсууд нүүдэллэсэнтэй холбоотой гэж үзэж байгаа бөгөөд эдгээр газар нутгууд бүрэн хамгаалагдаагүй байна. Хөрш орнууд мөн энэ хүчин зүйлийг хүлээн зөвшөөрдөг.

Бетнакалад бөхөн төллөх үеэр.
Зургийг Оркен Шаймуханбетов

Зэрлэг амьтан, усны нөөцийг тогтвортой ашиглах, тусгай хамгаалалттай газар нутгийг байгуулах 2008-2010 оны Улсын Хөтөлбөрийг энэ жилээс хэрэгжүүлж эхэлсэн. Энэхүү хөтөлбөр нь 2005-2007 онд хэрэгжүүлсэн хөтөлбөртэй ижил бөгөөд түүний үргэлжлэл юм. Ховор болон устаж буй амьтдын хамгааллыг сайжруулахад шаардлагатай багаж тоног төхөөрөмжийг улсын хэмжээнд сайжруулж байна. Одоогийн байдлаар уг үйлчилгээнд зориулж 40 автомашин төсөвлөжээ. Тусгай мэдээллийг санг бий болгож анчдын хавтаст хэргийн талаарх мэдээллийг үүнд бас агуулна. Үүнээс гадна Казахстаны зэрлэг амьтныг хамгаалах, хулгайн анг хянах зорилготой Алтин Дала хэмээх байгаль орчныг хамгаалах урт хугацааны төсөл хэрэгжиж эхлээд байна. Зарим ТББ-ууд болох Казахстаны Биологийн Олон Янз Байдлыг Хамгаалах Холбоо, Дэлхийн байгаль хамгаалах сан (WWF) уг үйл ажиллагаанд нэгдээд байна. Үүнээс гадна ТББ тусгай хамгаалалттай бүс нутгийг байгуулахад хамтран ажиллаж байна. Бөхөн хамгаалалтай холбоотой асуудлыг олон улсын түвшинд шийдвэрлэж 2007 оны 5-р сард Казахстан, Туркменистан улсууд бөхөн хамгаалах засгийн газар хоорондын хамтын гэрээнд гарын үсэг зурсан. Уг гэрээтэй төстэй гэрээг Узбекистан улстай байгуулахаар зохион байгуулалтын шатандаа явж байна. Одоогийн байдлаар хууль бус агнуур нь бөхөнгийн тоо толгойн бууралтанд нөлөөлөх гол хүчин зүйл болж 2007 онд 2500 гаруй хулгайн ангийн тохиолдол бүртгэгдсэн боловч зөвхөн 120 орчим хэргийг шүүхээр шийдвэрлэсэн. Шүүх системийн “хүнлэг” байдлаас шалтгаалан хулгайн ангийн ихэнх гэмт хэргийг хэрэгсэхгүй болгожээ. Ял хүлээлгэх нь хамгийн зөв шийтгэл юм. Автомашиныг хураан авах нь зүй зохистой. Амьтан судлаачид Хууль Зүй болон Дотоод Хэргийг Яамдыг татан оролцуулсан боловч ямар нэг үр дүнд хүрээгүй. Байгаль хамгаалагчид “хулгайн ан хийхэд оролцсон том оврын автомашинуудыг улсын орлого болгосноор хулгайн анг зогсооно” гэдэгт итгэлтэй байна. Хуулиар бол “машин ашиглан амьтанг хөөж эцээх нь хулгайн ан гэж үздэг” хэмээн тэд хэлдэг. Гэсэн хэдий ч үүнийг батлана гэдэг байгаль хамгаалагчдын хувьд бараг боломжгүй зүйл юм. Учир нь хулгайн анчдын үйлдлийг зөвхөн бичлэг хийж баталгаажуулсан үед л нотлох боломжтой. Сүүлийн үед хулгайн анчид дөрвөн дугуйт мотоцикл, цаснаа явагч ашиглан ан хийх болсон байсан. Тэдний ашиглаж буй машин техник хулгайн анчдынхаас харьцангуй муу хэмээн хяналтын байцаагчид олон удаа гомдол мэдүүлсэн. Үүнээс гадна чинээлэг хүмүүс байнга ан хийдэг учраас зарим тохиолдолд торгууль ноогдуулахад хүндрэл учирдаг байна. Ийм учраас торгуулийг чангатган, бүхий л зиндааны хүмүүст адил тэгш ноогдуулах хэрэгтэй гэж амьтан судлаачид үзэж байна.

Алина Бекирова

Мэдээлэл

Бөхөн агнасан тохиолдолд ойролцоогоор 150.000-200.000 тенгегийн торгууль ноогдуулна. Хэрэв бөхөн агнасан нь батлагдвал гурван жил хүртэлх хугацаагаар хориход хангалттай шалтгаан болно. Казахстаны засгийн газрын 2004 оны 1-р сарын 8-ны өдрийн 18-р хуулиар туруутан амьтдын хээлтэй шаргагчинг агнасан тохиолдолд торгох торгуулийн хэмжээг тогтоосон. Уг хуулиар бөхөнгийн шаргагчин юмуу янзага агнасан тохиолдолд 70.000 тенгегээр торгоно.

ӨГҮҮЛЛҮҮД**Казахстаны бөхөн хамгаалал****¹Б.З. Дуйсекеев, ²С.Л. Скляренко****¹ Казахстан улсын Астанагийн Хөдөө Аж Ахуйн Яамны
ОАА болон Бэлчээрийн Хороо****² Казахстаны Биологийн Олон Янз Байдлыг**

Бөхөнгийн тоо толгой огцом буурсны улмаас уг амьтныг хамгаалах явдал үндэсний асуудал болоод байна. Казахстан улсад одоогийн байдлаар бөхөнгийн гурван популяци тухайлбал Бетпақдала, Устюрт, болон Уралын оршиж байгаа бөгөөд эдгээр нь нийт 10 засаг захиргааны нэгжид хуваагдана. Үүнд: Актюбинск, Атирау, Замбыл, Баруун Казахстан, Караганда, Кызылорда, Мангистау, Өмнөд Казахстан, болон Акмола ба Алматагийн зарим хэсэг багтана. Бөхөнгийн популяцийн тоо толгойн огцом бууралтын үндсэн шалтгаан нь бөхөнг нийт тархац нутагт нь жилийн турш хулгайгаар агнасангай холбоотой. Казахстан улсын засгийн газар бөхөнг устаж алга болохоос өмнө янз бүрийн арга хэмжээг үндэсний хэмжээнд авч байна. 2001 он бол эргэлтийн гол үе байсан бөгөөд бөхөнгийн популяцийн мониторинг болон хамгаалалд зориулан улсын төсвөөс 14 сая тенге хуваарилсан. Дараа дараагийн жилүүдэд уг төсвийн хэмжээ байнга нэмэгдэж ирсэн. Хөдөө Аж Ахуйн Яамны Ойн Аж Ахуй болон Бэлчээрийн хороо, Амьтан Судлалын Хүрээлэн хамтран “Ховор болон нэн ховор туруутан болон соргог бөхөнг хамгаалах 2005-2007 оны хөтөлбөр”-ийг боловсруулсан. 2005 оны 3-р сарын засгийн газрын захирамжаар уг хөтөлбөрийг орон нутгийн засгийн газартай хамтран мужийн хэмжээнд хэрэгжүүлжээ. Тухайн жил 182.5 сая тэнгэг уг хөтөлбөрийн хэрэгжилтэнд зориулж төсөвлөсөн. 2006 онд уг төсвийн хэмжээ 205 сая тэнгэг хүрсэн төдийгүй мөн 2007 онд энэ төсөв 200 саяас (1,000,000 ам.доллар) илүү гарсан байна. Казахстан улс Эрүүгийн Гэмт Хэргийн тухай хууль болон Хэрэг Зөрчлийн заалтандаа өөрчлөлт оруулсан төдийгүй хуулиар хориглосон амьтны гаралтай бүтээгдэхүүнийг худалдах, худалдан авсан тохиолдолд торгууль ноогдуулах болсон ба ингэснээр бөхөнгийн хууль бус агнуурын эсрэг авч буй арга хэмжээг бэхжүүлэх ач тустай болжээ. Амьтны гаралтай хориотой түүхий эдийг хэн нэгэн танихгүй хүнээс худалдан авсан тохиолдолд цааш нь мэдэгдсэнээр хулгайн анчид ял шийтгэлээс мултрах боломжгүй юм. 2005 оны 9-р сарын 22-нд гаргасан Зөвлөлийн 206 тоот шийдвэрээр шинжлэх ухааны зориулалтаас бусад тохиолдолд бөхөн агнах, бөхөнгийн эвэр болон бусад эд эрхтнийг цуглуулах, хадгалах, худалдах, худалдан авахыг Бүгд Найрамдах Казахстан улсын хэмжээнд 2011 он хүртэл хорьсон. Уг шийдвэрийг Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын Хууль Зүйн Яаманд бүртгэн авсан. Уг хөтөлбөрийн хүрээнд бөхөнгийн популяцийг жилд 10%-аар өсгөхийн тулд хамгааллын арга хэмжээг идэвхитэй хэрэгжүүлэх ажлууд хийгдэж байгаа ба үүний үр дүнд бөхөнгийн тоо толгой үйлдвэрлэлтийн зориулалтаар агнах хэмжээнд хүрнэ. Бөхөнгийн өнөөгийн тархац нутгийг тогтоосон ба тоо толгойг хязгаарлагч хүчин зүйлсийг (хулгайн ан, чоно) арилгах ажлууд хийгдсэн. 2005-2007 онуудад бөхөнгийн бүх тархац нутгийн хэмжээнд зохион байгуулалттай ангийн отог гарган нийт 5000 чоно агнасан. Бөхөн олноор байршдаг газруудад хамгааллын ажлыг “Охотзоопром” хийж гүйцэтгэсэн. Нийт 83 хяналтын байцаагчаас бүрдсэн 9 хөдөлгөөнт эргүүлийн баг 3 автомашин болон 4 уралдааны мотоцикл ашиглан ээлжлэн хяналтын ажлыг гүйцэтгэж байна.

Зөвлөлийн орон нутгийн хэлтэс болон хууль сахиулах байгууллагуудыг мөн бөхөн хамгаалалд татан оролцуулсан. Бөхөн хамгаалах хөдөлгөөнт эргүүлүүд галт зэвсэг, сансрын холбоо, камер, зургийн аппарат, хөдөлгөөнт холбоогоор бүрэн тоноглогдсон. Тэр ч бүү хэл “Охотзоопром”-нь МИ-2 нисдэг тэрэг худалдан авсан ба үүнийг одоогоор бөхөн хамгаалалд ашиглаж байна. 2005-2007 онуудад Зөвлөлийн орон нутгийн хэлтсийн улсын байцаагчид, хууль сахиулагчид, “Охотзоопром”-ын ажилчид нийт 34 хулгайн анг илрүүлсэн ба эдгээр хулгайн анчид хууль бусаар нийт 210 бөхөн агнажээ. Эдгээр хулгайн ангийн хэргүүдийг шүүхэд шилжүүлэн зохих арга хэмжээнүүдийг авсан. Учруулсан хохиролынхоо төлөө эдгээр хулгайн анчид нөхөн төлбөр төлөх шаардлагатай байгаа юм.

Охотзоопромдын судлаачид Босой тосгоны ойролцоох агаарын станцад Устюртын популяцийн тархацыг судлаж байхад. 2008 он. Зургийг Дмитрий Головцов

Энэхүү хөтөлбөрийн хүрээнд мөн бөхөн хамгааллын тухай кинонуудыг хийн олон нийтэд сурталчилжээ. Эдгээр кинонуудыг Казахстаны үндэсний телевизээр (Казахстаны Е1-Арна болон 31-р суваг) үзүүлэв. Уг кинонд бөхөнгийн тоо толгой өсөхийн хирээр хулгайн ан ихсэх боломжтойг дурдсан. Үндэсний олон нийтийн хэвлэл мэдээллийн тусламжтай орон нутгийн иргэд бөхөн хамгаалал болон уг амьтны тоо толгойг нөхөн сэргээхийн тулд хийгдэж буй ажлууд мөн харгис, хэрцгий хулгайн ангийн талаар мэдээлэлтэй болж байна. Бөхөнгийн хулгайн ангийн баримтуудыг олон нийтийн хэвлэл мэдээллээр цацсанаар хулгайн анчдын эсрэг чиглэсэн орон нутгийн иргэдийн сөрөг хандлагыг бий болгоход хувь нэмэр оруулах юм. Олон улсын төслийн нэг хэсэг болох “Казахстаны тал хээрийн гайхамшиг” сурталчилгааны гарын авлагыг хэвлүүлэн сургуулийн хүүхдүүдэд тараасан (дэлгэрэнгүй мэдээлэл авахыг хүсвэл “Бөхөнгийн мэдээ” сэтгүүлийг 4-р дугаарыг харна уу!). 2005 онд популяцийн тоо толгойн нөхөн сэргээлт, хамгааллын талаарх цуврал өгүүллүүдийг “Казахстанская правда” сонингийн “Бөхөнг хамгаал” буланд нийтлүүлсэн.

“Охотозоопром” болон “Сеймар Нийгмийн Сан” хэмээх хувийн тусламжийн байгууллагатай хамтран бөхөнгийн тухай “Мөнхийн нүүдэлчдийг мөрдөхүй” хэмээх киног бүтээсэн. Орон нутгийн болон олон улсын байгаль хамгаалах байгууллагуудтай хамтран “Бөхөнгийн тууль” хэмээх нэртэй хүүхэдэйн киног Казах, Орос, Англи хэл дээр гаргасан. Казахстаны Хөдөө Аж Ахуйн Яам, Охотозоопром, Бөхөн Хамгаалах Холбооны зөвлөл хамтран бөхөн хамгаалах дунд хугацааны хөтөлбөрийн хүрээнд Казахстан, Хабар, Астана телевизийн сэтгүүлч, зураглаачидын багийг Бетпакдела дахь бөхөнгийн популяцийг хамгалахад чиглэгдсэн эргүүл хяналтын постуудтай танилцах аялал 2007 оны 7-р сарын 27-29-нд зохион байгуулав. Сэтгүүлчидэд Кустанай, Актиубинск болон Караганда мужуудын хил орчмын газраар АН-2 онгоцоор нисэх боломж олдсон. Зураглаачид бөхөнгийн бичлэгийг агаараас хийсэн ба харин сэтгүүлчид Актиубинск мужийн орон нутгийн Зөвлөлийн гишүүд болон Охотозоопром хяналтын байцаагчдаас ярилцлага авсан. Энэхүү аялалын материалуудыг телевизээр гаргахаар бэлдээд байна. Бид мөн төрийн бус байгууллагуудыг бөхөн хамгаалалд татан оролцуулж байна. “SOS Saiga” төслийн хүрээнд “Сеймар Нийгмийн Сан” дөрвөн ширхэг ачааны КАМАЗ машин, арван УАЗ маркийн машин, радио, гар утас, GPS, шөнийн дуран зэргийг худалдан авч өгсөн юм. “Ак Бокен” олон нийтийн сан бөхөн хамгаалах арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэхэд мөн хамтран ажилласан билээ. Бөхөнгийн эврийн хил дамнасан хууль бус худалдааг зогсоохын тулд зөвлөл хил, гаалийн ажилчидтай харилцаа холбоогоо сайжруулж байна. Эдгээр цогц арга хэмжээнүүдийн үр дүн илэрхий мэдэгдэж байгаа бөгөөд энэ нь улсын төсвөөс санхүүжигддэг жил бүрийн мониторинг судалгаанаас харагдаж байна. Бөхөнгийн тооллогыг 2003 оны 4-р сарын 9-нд зөвлөлийн 82 тоот шийдвэрээр батлагдаж, Казахстаны бөхөнг агаараас тоолох арга зүйн дагуу гурван популяцид бүгдэнд нь хийж гүйцэтгэсэн. Казахстаны Амьтан Судлалын Хүрээлэнгийн эрдэмтэд, Охотозоопром, орон нутгийн холбогдох хүмүүс уг тооллогод оролцлоо. Удирдах Төв Зөвлөлийн мэргэжилтнүүд эдгээр арга хэмжээнүүдийн хэрэгжилтийг газар дээр нь шалгаж байна. Охотозоопром болон Амьтан Судлалын Хүрээлэнгийн тайлангийн үр дүн болох бөхөнгийн тоо толгой 2003-2007 оны өөрчлөлтийг хүснэгтэд үзүүлэв. Зөвлөлийн идэвхитэй үйл ажиллагааны үр дүнд бөхөнгийн тоо толгой тогтвортой өсөж буй үр дүн гарсан. Харин Устьюртын бөхөнгийн популяци буурч 1400 тоо толгойд хүрсэн байна (2006 онтой харьцуулахад 7.7%-аар буурсан). Учир нь Устьюртын бөхөнгийн популяци Казахстанас Каракалпакстан (Узбекистан) руу нүүдэллэдэг цорын ганц популяци бөгөөд энэ нь жилийн турш хамгааллын арга хэмжээг авахад саад болж байна. Энэхүү нөхцөл байдал нь бөхөн хамгаалахад олон улсын хамтын ажиллагаа шаардлагатайг харуулж байна. Зөвлөл болон Дэлхийн байгаль хамгаалах сан (WWF) хамтран 2004 онд хэлэлцүүлэг зохион байгуулан бөхөн хамгаалах “Хамтын ажиллагаа”-ны гэрээнд гарын үсэг зурлаа.

Казахстан улсын бөхөн хамгаалах байгууллага болон CMS-ын хэрэг эрхлэх газар хамтран бөхөн тархсан улс орнуудыг оролцуулсан олон улсын хурлыг 2006 оны 9-р сард Алматад зохион байгуулсан ба энэхүү хурал нь “Соргог Бөхөнгийн Хамгаалал, Менежмент”-ын тухай Харилцан Ойлголцлын Санамж Бичиг (ХОСБ) хэрэгжүүлэхэд чиглэгдсэн. Бөхөн тархсан улс орнууд буюу Орос, Узбекистан, Туркменистан, Хятад, Монголын төлөөлөгчид мөн олон улсын байгууллагуудын төлөөлөгчид уг хуралд оролцсон. Энэхүү хурлын үеэр Казахстан улс ХОСБ-т гарын үсэг зурлаа. Казахстан, ОХУ, Узбекистан, Туркменистан улсууд ХОСБ-ийг үр нөлөөтэй хэрэгжүүлэхийн тулд хамтын ажиллагааны хоёр талт гэрээ байгуулах шаардлагатай юм. Бүгд Найрамдах Казахстан улсын Хөдөө Аж Ахуйн Яам дээрхитэй төстэй гэрээг 2007 оны 5-р сард Туркменистан улсын засгийн газартай байгуулсан. Узбекистан улс руу хил дамнан нүүдэллэдэг Устьюртын бөхөнгийн популяцийг хамгаалах асуудал хамгийн том саад бэрхшээл ба үүнийг шийдэхийн тулд хамтарсан судалгаа болон хамгаалал шаардлагатай. Энэ зорилгын үүднээс засгийн газар хоорондын гэрээний ноогийг Зөвлөл бэлтгэсэн бөгөөд үүнтэй төстэй Уралын бөхөнгийн популяцийг хамгаалах гэрээг ОХУ-тай байгуулахаар бэлдээд байна. Эдгээр материалуудыг Орос болон Узбекикийн талуудад танилцуулсан ба 2008 онд гарын үсэг зурна хэмээн найдаж байна.

Бетпакадалад төрсөн нялх янзага, 2008 оны хавар.
Зургийг Оркен Шаймуханбетов

Дараах зүйлүүдийг энэхүү гэрээнд тусгасан. Үүнд:

- бөхөн түүний амьдрах орчинг хамгаалах арга хэмжээг нэн даруй боловсруулан хэрэгжүүлэх
- бөхөнгийн популяцийн тооллогыг зохион байгуулах
- бөхөнгийн эд эрхтний худалдаа, ашиглалт, хамгаалалтай холбоотой хууль эрх зүйн асуудлыг зохицуулах
- бөхөнгийн агнуур, хамгаалалтай холбоотой мэдээллийг солилцох үүднээс бүх сонирхогч талуудыг оролцуулсан олон улсын хурал зохион байгуулах

Хүснэгт. 2003 – 2007 онд популяц тус бүр дэх бөхөнгийн тоо толгой (мянгаар)

Популяци	2003	2004	2005	2006	2007
Бетпакадала	1.8	6.9	9.9	18.6	22.8
Устьюрт	12.8	15.0	19.6	17.8	16.4
Урал	6.5	8.8	10.1	12.9	15.6
Нийт	21.2	30.7	39.6	49.3	54.8

Бөхөн хамгааллыг идэвхижүүлэн, нүүдлийн замыг нь хамгаалахын тулд Актюбинск, Кизилорда болон баруун Казахстаны тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөтгөхөөр төлөвлөж байна. Бүгд Найрамдах Казахстан улсын засгийн газрын 2007 оны 2-р сарын 14-ны өдрийн 109 тоот тушаалаар нийт 66 байгаль орчны хяналтын байцаагчдын бүрэлдэхүүнтэй Иргиз-Тугайн байгалийн нөөц газрыг байгуулсан. Бөхөн, түүний амьдрах орчин болох тал хээрийг хамгаалахын тулд Бүгд Найрамдах Казахстан улсын Биологийн Олон Янз Байдлыг Хамгаалах Холбоо (АСВК), Франкфуртын Амьтан Судлалын Нийгэмлэг (FZS), Шувуу Хамгаалах Вангийн Нийгэмлэг (RSPB), Дэлхийн байгаль хамгаалах сан (WWF), хамтран Алтин-Дала хэмээх том хэмжээний төслийг эхлүүлээд байна. Бетпекпала дахь бөхөнгийн тархац нутагт янз бүрийн статустай Тусгай Хамгаалалттай Газар Нутгийн Сүлжээг байгуулах, бөхөн хамгаалах үр дүнтэй арга боловсруулах, орон нутгийн иргэдтэй идэвхитэй хамтран ажиллах, болон бусад ажлуудыг хийж гүйцэтгэхэд засгийн газар, үндэсний болон олон улсын байгууллагуудыг өргөн хүрээтэй татан оролцуулахаар төлөвлөөд байна. Алтин-Дала санаачлагын хүрээнд 2007 оны 4-р сарын 26-28-нд АСВК бөхөнгийн тооллогыг агаараас хийх арга зүйн талаарх семинарыг зохион байгуулсан. Уг семинарт FZS-ээс доктор М.Нортон-Гриффин, А.Ж. МкКонвелл, Зөвлөлийн орлогч дарга

Х.Ш. Мусаев, Охотозоопромын төлөөлөгчид, Амьтан Судлалын Хүрээлэн, АСВК, болон Зөвлөлийн орон нутгийн мэргэжилтнүүд оролцсон. Семинарын үр дүнд Казахстаны бөхөнгийн нөөцийн үнэлгээг нарийвчлал өндөртэй тогтоохын тулд одоо ашиглагдаж буй арга зүйг сайжруулах зөвлөмжүүдийг боловсруулсан. Бүгд Найрамдах Казахстан улсын засгийн газрын 2007 оны 10-р сарын 8-ны өдрийн 914 тоот тушаалаар “Зэрлэг амьтан, усны нөөцийг тогтвортой ашиглах, хамгаалах, тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг байгуулах 2010 хүртэлх хөтөлбөр”-ийг баталсан нь бөхөнгийн тоо толгойг нөхөн сэргээх, хамгаалах ажлын үргэлжлэл юм. Костанай мужийн өмнө хэсэгт 489.000 га талбай бүхий Алтин-Дала байгалийн нөөц газрыг шинээр байгуулахаар төлөвлөж байгаа нь мөн энэ хөтөлбөрийн нэг хэсэг юм. Иймээс Казахстаны засгийн газар Зөвлөлөөр дамжуулан бөхөнгийн популяцийг нөхөн сэргээх, хамгаалах, мониторинг судалгааг явуулах, санхүүжилт олох тал дээр чадах бүхнээ хийж байна. Казахстаны болон олон улсын байгууллагуудыг бөхөн хамгаалахад өргөн хүрээтэй татан оролцуулж ажилснаар бөхөн тоо толгой тогтворжсон төдийгүй өсөх хандлагатай байна. Бөхөн Хамгаалах Зөвлөл болон Казахстаны АСВК байгууллага энэхүү зүйл амьтныг хамгаалахад хамтран ажиллах сонирхолтой аливаа байгууллагуудтай хамтран ажиллахад бэлэн байна.

Бөхөн өсгөн үржүүлэх төв-Экологийн боловсролын төв

Виктор Федосов

Халимагийн Зэрлэг амьтан хамгаалах төв, kalmsaiga@elista.ru

Агь шарилжны гашуун үнэр, болжморын жиргэх дуу, зурамны исгэрээ, хөх тэнгэрт өндөрт нисэж буй хээрийн бүргэд, гөрөөсний сүргүүд, өвөгт тогорууны хосын үүр. Хээрийн энэ гайхамшигт зүйлүүдэд жаахан ч гэсэн сэтгэл хөдлөхгүй байхын аргагүй юм. Энэхүү хээрийн экосистемийн бүх зүйл харилцан хамааралтай бөгөөд тэнд илүү их юмуу дутуу зүйл үгүй. Ийм учраас Халимагийн Бүгд Найрамдах улсын Зэрлэг амьтдыг хамгаалах төвийн (энэ нь Том өвсөн тэжээлт амьтдын сангаас (LHF) олон жилийн турш, мөн 2008 онд Руффордын жижиг тэтгэлгийн сангаас дэмжлэг авсан) үйл ажиллагаа зөвхөн бөхөн хамгаалахад хязгаарлагддаггүй болохыг илтгэнэ.

Энэ нь хээрийн ландшафтын амьдралын олон янз байдлыг хадгалахад чухал ач холбогдолтой юм. Тус төв экологийн боловсролын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр энэ зорилт руу чиглэжээ. Яшкилын үржүүлгийн төв рүү хийх байнгын аялал үүний үр дүнг илтгэнэ.

Бөхөн үржүүлгийн төв нь хот болон төв замаас хол зайтай атал маш их алдаршсан. Сургуулийн хүүхдүүд, энгийн хүмүүс, эрдэм шинжилгээний ажилчид гэх мэт 120 гаруй хүн энэ нөөц газарт жил бүр айлчилдаг. Тэд бөхөнгийн сүргийг илүүтэй сонирхдог байна. Амьтдыг үргэхээс урьдчилан сэргийлж, тусгайлан тоногдсон цамхагаас ажиглалт хийдэг. Эдгээр ажиглалтууд нь бөхөнг хойч үедээ үлдээх хариуцлагыг ухамсарлуулдаг. Мэдээгүй, хараагүй зүйлээ хайрлах, халамжлах боломжгүй юм.

Яшкилын үржүүлгийн төв дэхь Халимагийн сургуулийн хүүхдүүдийн аялал

Зургийг Юрий Арылов

Бөхөн үржүүлэх төв рүү хийх аялал хөтөчийн ярьж буй түүхтэй уялдана. “Миний тухай бүх зүйлийг та нар мэдэх үү?” болон “Бөхөн хамгаалал-бидний амьдарч буй өв ” гарчигласан товхимол, үзүүлэн зочдод хүрэлцээтэй. Эко аялал жуулчлал шинэ үзэсгэлэнг шаарддаг. Иймд Яшкулийн үржүүлгийн төвд хэдэн шинэ амьтад байдаг. Хоёр жилийн өмнө 3 залуу зэрлэг гахайг Төвд бэлэглэжээ. Тэд өсөж томрон одоо гахайн бүл үр удмаа хүлээж байна. Хээлтэй эмэгчинд шаардлагатай байсан шинэ хашааг барьж байна. Үнээ бас хээлтэй байна. Өнгөрсөн жил ботго төрж байсан бөгөөд одоо дөрвөн тэмээтэй жижиг сүрэг хээрт хэрэн хэсэж явна. Эхэндээ амьтад төрж өссөн ферм рүүгээ буцахыг оролддог байсан ч баярлууштай нь ажилчдын хайр халамжаар тэд өөрсдийнхөө шинэ гэрт алгуурханаар дасаж эхэлж байна. Тэмээнүүд хол явдаггүй, махчдаас өөрсдийгөө хамгаалах

чадвартай учраас хэдийгээр тэмээ хээр хоносон ч гэсэн фермийн ажилчид санаа зовох зүйлгүй байдаг. Одоогийн байдлаар уужимхан үүрнүүдийг шувуудад зориулан барьж байна. Гурван тэмээн хяруул ирсэн байна. Тус төв шувуудын бусад зүйлүүдийг ч үржүүлэхээр төлөвлөжээ. Шархадсан болон өвдсөн амьтдад үзүүлэх эмнэлгийн тусламжийг ч бас төлөвлөжээ. Тэгэхээр бөхөн үржүүлгийн төв экологийн боловсрол олгох газар болон өөрчлөгдөж, үхэр, шувуудын уламжлалт бус үүлдэр үржүүлж байна. Эдгээр үйл ажиллагаа нь хөдөөгийн хүн амын амьжиргааны түвшинг нэмэгдүүлэх, үүнээс уламжлаад хулгайн антай тэмцэхэд хүчтэй хувь нэмэр оруулж чадах юм. Зэрлэг амьтад зохиомол нөхцөлд үржих бөгөөд хэзээ нэгэн цагт тэдгээр амьтдыг байгальд нь буцаан тавих сайхан боломж олдоно гэдэгт бид итгэлтэй байна.

Узбекистаны Арал тэнгисийн зүүн эрэг дэх бөхөнгийн популяцийн хамгаалал

Косбергенов Максет

Узбекистаны Бүгд Найрамдах улсын Байгаль Хамгаалах Үндэсний Хорооны Амударьяа

мөрний мэргэжлийн хяналтын алба

-35⁰ С-ээс доош буурсан температуртай ер бусын хүйтэн өвөл болсон учраас энэ жил хулгайн анчид бөхөн гөрөөсийг агнахад хүнд байлаа. Дээр үеэс хулгайн анчид бөхөнг үржлийн үед нь агнадаггүй ч намар таргалсан үед нь агнадаг байжээ. Гэвч одоогийн байдлаар махны үнэ ерөнхийдөө өссөний улмаас үржлийн үеийг оролцуулан ямар ч үед агнуур газар авсаар байна. Бөхөн янзгалах үедээ хэсэгхэн газарт бөөгнөрдөг бөгөөд тэд маш эмзэг болдог учраас хялбархан олз болдог. Хулгайн анчид янзагыг нь амьдаар барьж, түүнийг зардаг ба агнасан бөхөнгийн махыг давслан хадгалдаг байна. Хилийн 2 талаар байх чинээлэг хүмүүс бөхөнгийн янзагыг амьдаар нь захиалж нэг хосыг 200 ам доллараар үнэлэн авдаг тул хэрэгцээ жилээс жилд өссөөр байна. Казахстаны Кызыл-Орда мужийн хил дагуу, Узбекистаны Мумак, Тахтакупир районд бөхөнгийн жижиг сүрэг (2004 онд 1000 орчим) бий. Эдгээр районууд нь ойролцоох хүн ам сууршсан газраас хол бөгөөд тэнд газрын тос болон хий олборлодоггүй, үнэндээ эзлүүд газар юм. Иймэрхүү газар бөхөн байх дараах тайлбар байж болох юм. Нэгдүгээрт: бөхөнгийн сүрэг Кызыл-Ордагоос ирсэн. Гэсэн хэдий ч тэр мужийн хүн ам нягт сууршсан газраар дамжин ирсэн гэдэг нь үнэмшил багатай юм. Хоёрдахь боломжтой тайлбар нь Арал тэнгисийн Возрождение арлаас ирсэн байх магадлалтай. Хамгийн тохиромжтой тайлбар нь хүйтэн жихүүн салхинаас зугатан Устюртаас доошлон ирж бетонон худгийн ус агуулах сав, орхигдсон хийн хоолойнууд зэрэг хоргодох газарт нуугддаг бөгөөд бид энд олон тооны хэвтэр, хөлдөж үхсэн бодгалиудыг олсон. Заган шугуй нь салхинаас хоргодох сайн нуувч, тэжээл болдог учраас бөхөн байрших таатай нөхцөл болдог. Арал тэнгисийн зүүн эрэг дэх доворхог элснүүд нь

эдгээр амьтдын үндсэн амьдрах орчин биш боловч бөхөнгийн сүрэг тэнд жил болгон үржиж байна. Энэ нь сүрэгт хичнээн тооны бөхөн байгааг мэдэх ач холбогдолтой юм. Бөхөн яаж энэ ердийн бус нутагт амьд үлдэж байна вэ? Үндсэн шалтгаан нь ундны усны хангалттай байдал (Кокдарьяа голын үер г.м.), хүн ам суурьшсан газраас алслагдсан (хамгийн ойрхон тосгон 150-200 км зайтай), өвлийн улиралд хоргодох газар хангалттай, машин зам бага байдаг зэрэг юм. Энэ бүс нутгийн бөхөн агнуурын онцлог бол янзага болон тэдгээрийн гулуузыг цуглуулдаг анчид нь төрөл бүрийн авто тээврийн хэрэгслээр аялан хийж байгаа нь тэдгээрийн гэмт хэргийн шинж чанартайг нотлох зүйлийг боломжгүй болгож байгаа юм. Гэсэн хэдий ч энэ нь бөхөн агнах хулгайн анчдын сүлжээ нь гэмт хэргийн шинжтэй, ашигтай, ямар ч шийтгэл хүлээдэггүй бизнес болохыг гэрчилж байна. Тохтакупир мужийн бөхөн үржиж байгаа нутагт Амударьяа-н мэргэшсэн байгаль хамгаалагчид 2007 оны 5-р сард хийсэн хоёр шалгалтын нэгд нь хоёр машинтай, буутай долоон хүнийг саатуулан торгоосон байна. Хэдий тийм ч гулууз мах, янзага тээвэрлэсэн, зөөврийн холбоогоор тоноглогдсон гурван ачааны машин мөрдөлтөөс амжилттай бултан Казахстаны хөрш зэргэлдээ бүс нутаг руу гарсан учраас, энэ нь бөхөнгийн хулгайн анд шууд холбоотойг нотлох боломжгүй байсан. Казахстанд ойрын хамаатан садантай, нутгаа сайн мэддэг хулгайн анчид мөшгөлтөөс амархан мултран гарч, дараа нь эргэн ирдэг байна. Гэвч хулгайн анчидтай хийх дайн зарлагдсан ба бөхөнд хамааралтай хууль тогтоомж нь түүнийг амар олз болгох сонирхолтой хэнд ч өршөөл үзүүлэхгүй.

Европын бөхөнгийн популяци дахь альбинизм

Манджиев Х.В., Мойсейкино Л.Г

Халимагийн Улсын Их Сургууль, kalmsaiga@elista.ru

Альбинизм бусад амьтдын олонхид нь байдаг шиг бөхөнд бас ажиглагддаг. Энэ нь меланины бүтээгдэхүүний хомсдлын үр дүн юм. Меланин нь нарны цацрагийг илүүтэй шингээдэг

ба арьсыг хэт улаан туяанаас хамгаалах шүүлтүүрийн үүрэгтэй бөгөөд харах, сонсоход хамрагдах эрхтнүүдийн хэвийн үйл ажиллагаанд чухал ач холбогдолтой юм.

Албино амьтдын ер бусын байдал нь олон тооны домог, үлгэрийн эхлэл болжээ. Эрт цагт Калмык хүмүүс хээр талын эзэн Цагаан хөгшин хүн цагаан бөхөнд хувиран ирнэ гэдэгт итгэдэг байжээ. Хэрвээ тэр гөрөөсийг алвал анчинд гай гамшиг нүүрлэнэ. Харин уг домог жинхэнэ бодит үнэн дээр суурилбал энэ нь цагаан өнгөтэй эсвэл хэсэгчилсэн цагаан өнгөтэй албино амьтан байж таарна. Бүх албино амьтдын амьдралын чадавхит маш муу ба эволюцийн явцад тэд “өршөөлгүйгээр” гологдон байгальд устгагддаг. Хэдий тийм ч цөөн тооны албино амьтад үр удмаа гаргах, амьд үлдэх чадвартай байна.

Х.Маджиев “хэвийн” болон албино бөхөнгийн янзагыг барьж байгаа нь
Зургийг Юрий Арлов

Бөхөнгийн янзаганы дунд анхаарал татсан, оньсого мэт цагаан албино амьтад махчдын анхаарлыг татдаг. Иймэрхүү үзэгдэл нь орооны үед бас чухал ач холбогдолтой. “Цайвар”

албино эрэгчин амьтад эрэгчний хүчтэй өнгийг давууд үздэг эмэгчнийг өөртөө татахад хэцүү байдаг. Ном зохиолд тэмдэглэгдсэнээр албино бөхөн нас бие гүйцтлээ амьдардаггүй. Халимагийн популяцид 1976 оны ангийн улирлын үед 1.5 настай албино эмэгчин тэмдэглэгдсэн нэг мэдээ байдаг (И.А.Погодин, аман мэдээ). Албино бөхөнгийн янзага үхсэн тухай мэдээ бас бий. Хэвийн янзаганы 3.38 болон 3.17 кг жинд харьцуулбал тэдгээрийн дундаж биеийн жин 2.25 (эр), 1.7 (эм) кг тус тус байдаг. Энэ биеийн жингээс үзвэл янзаганы үхлийн эрчим нь 0.8 байдаг.

Бид 2007 оны 5-р сард бөхөнгийн албино янзагыг тэмдэглэсэн. Гүйж яваа бие гүйцсэн эмэгчин амьтаас 700 м-ийн зайд цагаан толбо тэмдэглэж ойргон очиход бөхөнгийн эм янзага байгааг ажигласан. Хүйс нь дөнгөж хатсан, ердөө 2-3 өдөртэй янзага байв. Ийм настай хэвийн эмэгчин энэ үед дунджаар 3.46 кг жинтэй, 61.14 см байдаг бол үүний жин 2.4 кг, урт нь 55 см байсан. Янзага бүрэн албино байсан. Түүний нүдний солонгон бүрхэвч нь пигментгүй учир нүд нь улаан харагдаж байсан. Бөхөнгийн хэвийн янзаганы туурай хар байдаг бол түүнийх ягаан байсан ба ууцан дээр хар зурвас байгаагүй (зургаас хар). Бид өөр нэг бөхөнгийн албино янзагыг дурандаж харсан боловч түүний нас, хүйсийг тодорхойлж чадаагүй. Ерөнхийдөө албино бөхөнгийн тохиолдол нь 5000-10000 мянгад 1 янзага байдаг (Проняев & Розков, 1988) гэжээ. Харин бидэнд тохиолдсоноор бөхөнгийн албино янзага 8000 янзаганд 2 байсан. Бид бие гүйцсэн бөхөнгийн дунд албино тэмдэглээгүй. Бөхөнгийн тоо толгой ялангуяа үржлийн үед тэргүүлж чадах эврийн үнэ цэний төлөөх сонгон агналтын улмаас эрэгчин амьтдын харьцаа буурч байна. Энэ хүчин зүйлтэй холбоотой албино бөхөн илэрч байна гэж бид үзэж байна.

Төслийн эргэн тойронд

Дэлхийн байгаль хамгаалах сан (WWF)-гийн

Монгол бөхөн төсөл

Дэлхийн байгаль хамгаалах сан (WWF)-гийн Монгол бөхөн хэмээх шинэ том төсөл МАВА сангийн дэмжлэгтэйгээр 2007 оны 10-р сард эхэлсэн. Энэ төсөл нь орон нутаг дээр суурилсан мониторингийн программыг нутгийн иргэд, байгаль хамгаалагчдад эзэмшүүлэх, ан агнуурын хууль тогтоомжид нэмэлт өөрчлөлт оруулах, хамгаалалтын ажилд засгийн газрыг татан оруулах зэрэг ажлуудыг аль хэдийнээ амжилттай хийсэн байна.

Малчдын бүлгүүд хамтын оролцооны аргад суралцаж байгаа нь
Зургийг Б.Чимэддорж

Нэмж хэлэхэд орон нутгийн сургуулиудад зургаан эко-клубыг оролцуулан олон нийтийг татах стратегийг санаачилсан байна. Хууль тогтоомжийн биелэлтийн чадавхийг ихээхэн дээшлүүлж, түүнээсээ ноогдол ашиг авдаг хулгайн антай тэмцэх баг 2007 оны 11-р сард 3 хулан, эм бөхөн, 2008 онд 1 ирвэс хулгайгаар агнасан зөрчил илрүүлсэн.

Эко-клубийн хүүхдүүд боловсролын уралдаанд
Зургийг Б.Чимэддорж

Бөхөн хамгаалагчдын сүлжээ. Зургийг Б.Чимэддорж

Энэ хэрэг цагдаад шалгагдаж байна. 2006 онд баригдсан 54 бөхөн хулгайгаар агнасан хэргийг дахин хянан шалгаад 2007 оны 10-р сард шүүх шийдвэрлэсэн. Дэлхийн байгаль хамгаалах сангийн Монгол дахь хөтөлбөрийн газар нь эхний хэргийг үл ойшоож байсан орон нутгийн шүүгчдийг жагсаалтыг гаргаж, мэргэжлийн бус удирдлагуудыг огцруулахад үүрэг гүйцэтгэсэн. 2008 оны 1-р сарын тооллого судалгаагаар 13000 км² нутагт 3240 бөхөн гэж үнэлсэн нь 2007 оныхоос 11.8%-иар өссөн байна. Энэхүү эргэн тойрон дахь явдал нь ердөө баримтууд бөгөөд Дэлхийн байгаль хамгаалах сан (WWF)-гийн Монгол дахь хөтөлбөрийн газрын дэлгэрэнгүй тайлан SCA вебсайтад хангалттай байгаа. *Илүү нарийн мэдээлэл авбал Б.Чимэддорж, chimeddorj@wwf.mn-д холбогдоно уу.*

Степной дархан газрын үйл ажиллагааны шинэ чиглэл

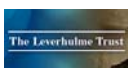
Ямар нэгэн зэрлэг зүйлийг, ялангуяа их хэмжээгээр агнуурын бай болдог бөхөн шиг цор ганц зүйлийг хамгаалах нь орон нутгийн ард иргэдийн оролцоогүйгээр боломжгүй юм. Баруун хойд Каспийн өмнөд бүсийн бөхөнгийн чухал нутгуудын нэг болох Степной дархан газар нь Астрахан мужид оршдог. Энэ дархан газрын ажилчид өдөр шөнөгүй маш шаргуу ажиллаж, популяцийн мониторинг болон эрдэм шинжилгээний судалгааг хэрэгжүүлж байна. Өнгөрсөн цөөн жилд тэд зөвхөн бөхөн хамгаалахад төдийгүй (тус нутаг хулгайн ангийн тохиолдол бүртгэгдээгүй) бүс нутгийн биологийн төрөл зүйлийн онгон төрхийг хамгаалахад чухал ач холбогдолтой амжилтанд хүрсэн юм. Мужийн болон бүс нутгийн засаг захиргаа, түүнчлэн PTES, IFAW, LHF гэх мэт манай спонсоруудын дэмжлэгийн ачаар дархан газрын найдвартай хамгаалалтыг бий болгосон байна. Сүүлийн үед дархан газрын ажилчид хамгаалалтын чиглэл рүү давамгайлсан өөрсдийн үйл ажиллагааг өргөжүүлэхээр шийдвэрлэжээ. Бөхөн хамгаалах холбооноос жижиг тэтгэлэг авсны үрээр байгуулсан экологийн зам нь Баруун хойд Каспийн бүс дэх энэ жижиг “амар амгалангийн арал”-ын байгальтай бүрэн дүүрэн танилцахаар ирэх зочид (сургуулийн хүүхдүүд, оюутнууд, мужийн албан тушаалтан, Оросын Холбооны улс, далайн чанадын өөр өөр хүрээлэнгүүдээс ирсэн эрдэм шинжилгээний ажилтнууд) байгаль хамгаалахын тулд бидний хүн бүр юу хийж чадахыг илүү сайн ойлгож, амьтны болон ургамлын аймгийн мэдээллийг олж авах боломжийг олгож байна.

Тэнд амарч байгаа болон ярилцах хүмүүст зориулсан газрууд, нөгөө талаас бөхөн байнга ирдэг цэвэрхэн тогтоол уснууд, махчин шувуудад зориулан босгосон хиймэл үүрнүүд бий. Экологийн боловсролын ажил ирээдүйд улам бүр өргөжин хөгжих болно. *Илүү мэдээлэл авахыг хүсвэл limstepnoi@mail.ru хаягаар холбогдоно уу.*

Степной дархан газрын экологийн замын бүдүүвч
Зургийг Анатолий Хлуднев

Лондонгийн Эзэн хааны коллежийн төслийн тухай

Манай Дарвины санаачлага байгууллагын Халимагт хэрэгжүүлж байсан “Бөхөн хамгаалалд олон нийтийн оролцооны хандлагыг үнэлэх” тулгуур төсөл 2007 оны 12-р сарын 31-нд дуусгавар боллоо. Энэ төсөл нь сургууль, Буддийн сүм хийдүүд, экологийн боловсролын төвүүд, орон нутгийн засаг захиргаа болон бөхөн хамгаалагчдыг оролцуулан нийгмийн ялгаатай хэсгүүдийн хоорондын холбоог хөгжүүлсэн. Энэ төсөл нь бас бөхөн рүү чиглэсэн хүмүүсийн өөрчлөгдөж буй хандлагад бидний хөндлөнгөөс оролдох хамгааллын үр бүтээмжийн үнэлгээнд судалгаа хийсэн. Энэхүү судалгаанаас бидний олж авсан зүйл бүхий эцсийн тайлангийн хуулбарыг биднээс и-мэйл-ээр авч болно. 2008 онд бид “Бөхөнгийн популяцийн экологийн мониторингийн оролцогч” гэсэн нэртэй Их Британи, Оросын их сургуулиудын харилцаа холбоог дэмжихэд чиглэгдсэн Британий зөвлөлийн BRIDGE тэтгэлгийн хүрээнд Халимагийн их сургуультай хамтран ажиллаж байна.

Сургууль бүрээс хоёр оюутан хамтарсан судалгааны төсөл дээр хамтран ажиллаж байна. Нэг төсөл нь төслийн удирдагчаар томилогдсон орон нутгийн хүмүүсийн бөхөнгийн мониторингт оролцох боломжийг ажиглаж байна. Нөгөөх нь Черные Земли Биосферийн судалгаа болон Степной дархан газарт хэрэгжүүлж буй бөхөнгийн удаан хугацааны мониторингийг сайжруулахад, мөн шинжлэх ухаан болон хамгаалалд хамгийн их ач холбогдолтой мэдээллийг батлахад чиглэгдэж байна. Бид Казахстаны Амьтан судлалын хүрээлэн болон бусадтай хамтран бүхий л хугацаанд бөхөнгийн тархалтыг тодорхойлох хүчин зүйл болох ландшафтын түвшинд авч үзэх шинэ төслийг эхлүүлэхээр зэхэж байна. Энэ төсөл нь Лверхульм сан болон Лондонгийн Роял нийгэмлэгээс санхүүжилтээ авах болно. *Эдгээр төслүүдийн тухай илүү нарийн мэдээллийг авахыг хүсвэл [E.Ж.Милнер-Гуллантай \[e.j.milner-gulland@imperial.ac.uk\]\(mailto:e.j.milner-gulland@imperial.ac.uk\) хаягаар холбогдоно уу.](mailto:E.J.milner-gulland@imperial.ac.uk)*

WILDLIFE CONSERVATION NETWORK

WCN-ээс санхүүждэг Бөхөн хамгаалах холбооны баг нь хэдэн жилийн турш Устюрт, Узбекистаны хүүхдүүдэд боловсролын хөтөлбөрийг аль хэдийнээс хэрэгжүүлсэн билээ. Хулгайн ангийн түвшин өндөр байдаг тосгоны (Яшлик, Каракалпак) гурван сургуулийн багш, хүүхдүүд, түүгээр зогсохгүй тэдгээрийн эцэг эхчүүд бөхөн хамгаалах хөтөлбөрийн идэвхитэй хэсэг болж байна. Устюртийн тэгш өндөрлөгийн зүүн хэсгийн алслагдсан районд орших (Кубла-Устюрт) шинэ тосгоноос ирсэн сургуулийн хүүхдүүдийг оролцуулснаар манай хөтөлбөр улам бүр өргөжсөөр байна. Бөхөнгийн тухай урлагийн тоглолт сургуулиуд дээр 2008 оны 3-4-р сард болсон. Хүүхдүүдийн, багш нарын, эцэг эхчүүдийн нилээд их ажил, урлагийн тоглолтонд орсон. Хүүхдүүд бөхөнгийн тухай түүх, шидэт үлгэр, богино өгүүллэг, шүлэг бичсэн. Шүүгчдийн бүрэлдэхүүнээс сонгон авсан хамгийн сайн түүхийг урлагийн тоглолтын тухай киног хийхэд ашиглажээ.

Яшлик тосгон дахь бөхөнгийн урлагийн тоглолт.

Бүх хувцас, чимэглэл, зургийг Александр Есинов ба хүмүүсийг оролцуулан хэрийн оршин суугчид болон бөхөнгийн хоорондох харилцаа холбоон дээр суурилсан урлагийн тоглолт бүр ялгаатай байлаа. Жишээлбэл, Каракалпак тосгоны 56-р сургуулийн хүүхдүүд жүжгийн хүүхэддэй хийсэн байна. Хүүхэддэйгээ авахуулаад бөхөнгийн өдөр тутмын амьдралыг харуулсан зургаар чимэглэсэн тайзыг хүртэл сургуулийн хүүхдүүд хийсэн. Каракалпакийн 26-р сургуулийн сурагчид хэдэн эрэлхэг зоригтой хөвгүүд бөхөнгийн янзагыг хулгайн анчаас аварч байгаа тухай детектив түүхийг хийсэн байв. Яшликийн 54-р сургуулийн урлагийн тоглолт хөгжим, бүжиг, дуу, шүлэг бүхий жинхэнэ баяр болон хувирсан. Хүүхдүүдийн бичсэн түүхүүд бүгд нутгийн уламжлал, ардын аман зохиолын мэдлэг авъяасыг харуулсан, гүнзгий сэтгэгдэл төрүүлэхүйц, маш сэтгэл хөдөлгөм болсон.

Надад ид шидтэй үлгэр ярьж

Каракалпак тосгон дахь жүжгийн хүүхэддэй сургууль
Зургийг Александр Есинов

Харамсалтай нь тэдний хэсэгхэн нь урлагийн тоглолтын талбайд тоглосон. Ирэх жил бид өөрсдийн ажлаа Узбекистаны хүүхдүүдийн бичсэн бөхөнгийн тухай шидэт үлгэрийн ном бэлдэхийн тулд багш нартай үргэлжлүүлэн ажиллах төлөвлөгөөтэй байна. Энэ нь хүмүүсийн бөхөн рүү болон байгаль руу хандах хандлагыг өөрчлөхөд ерөнхийд нь туслах болно гэдэгт бид бат итгэлтэй байна. Энэ нь зөвхөн уламжлалт агнуурын зүйл төдийгүй үндэсний өв, нутгийн соёлын нэг хэсэг болох бөхөн рүү хандах насанд хүрэгчдийн-эцэг эх, ах, эгч нарын хандлагыг өөрчлөх болон өсвөр үеийн хүмүүжлийг бий болгоход хүчтэй түлхэц өгөх болно. Цаашидын мэдээллийг авахыг хүсвэл SCA-ийн Елена Быкова болон Александр Есинов нартай esipov@sarkor.uz нартай холбогдоно уу.

Кубла-Устюрт тосгон дахь урлагийн тэмцээний ялагчдыг шагнаж байгаа нь Зургийг Александр Есинов

Устюртын эмэгтэйчүүдийн нэмэлт орлогын

эх үүсвэр болох уламжлалт хатгамал

Бөхөн хамгаалах холбоо 2008 оны 4-р сард WCN-ийн санхүүгийн дэмжлэгтэйгээр “Аралын алтан өв” төрийн бус байгууллагатай хамтран Устюртын (Узбекистан) эмэгтэйчүүдэд зориулан Каракалпакийн уламжлалт хатгамалын тухай боловсролын программыг санаачилсан. Үүний гол зорилго бол бөхөнгийн амьдрах орчинд ойрхон амьдарч байгаа эмэгтэйчүүдэд нэмэлт орлогын эх үүсвэрийг бий болгосноор бөхөн хамгаалалд туслах явдал юм. Гэрийн эзэгтэй нар гэр бүлийн санхүүгийн бодлого, сэтгэлгээг тодорхойлдог нь нууц биш юм. Харьцангуй хямд үнэтэй учраас эрэлт хэрэгцээ өндөртэй байдаг бөхөнгийн махны гол худалдан авагч нь тэд юм. Узбекистанд эдийн засгийн байдал хүндэрсэн учраас олонх эмэгтэйчүүд тогтмол ажил байдаггүй. Орлогын эх үүсвэрийн

сонголтыг тэдэнд олгохын тулд уламжлалт гар урлал-хатгамалыг сургах санал оруулсныг бид шийдвэрлэсэн. Эрт үеэс эхлэн энэ бүс нутагт хатгамалаар чимэглэсэн баян тансаг гэрийн эд зүйлс, хувцсанд тэдгээр хүмүүсийн хувийн онцлог байдлыг илтгэсэн ер бусын, маш үзэмжтэй эд өлгийн соёл хөгжжээ. Энэ ердийн торгон дээр гар аргаар хийсэн хатгамал нь хүн болон байгалийн амьдралыг тусган харуулсан, гүн гүнзгий билэгдэлтэй байжээ. Уран хатгамалчид орон нутгийн хүмүүсийн амьдралын уламжлалын замнал, цаг хугацааны өөрчлөлтийн тухай өгүүлсэн амьтан ургамлын зураг байдлаар янзлан бий болгожээ. Үнэндээ тэдгээрийн өнгө болон хээний сонголт чамин байдаг нь илүү хянамгай хийсэн хатгамалыг олоход

хэцүү байдаг. Энэ төслийг хэрэгжүүлэхэд тусгайлсан багаж хэрэгсэл, илүү зарлага шаардагдахгүй, тэсвэр тэвчээртэй, чухамдаа уран сэтгэмжтэй эмэгтэй хүн бүр энэ ажлыг гэртээ хийж чадна. Хамгийн сүүлд энэ төсөл Яшлик тосгон дээр төвлөрөн нэг жилийн турш ажиллах болно. Бид сургалтын өрөө бэлдэж, сургалтыг хүлээн авахаар сонирхож байгаа эмэгтэйчүүдийн бүлгийг тэндээ цуглуулан, орон нутгийн улирдагчийг сонгосон байгаа. Урьдчилсан хичээл хийгдэж, чанар сайтай анхны бүтээгдэхүүнүүд аль хэдийн хийгдсэн байна.

Цаашдаа хичээл нь хатгамалын элемент рүү чиглэн улам хүндрэх бөгөөд бид бүтээгдэхүүнийг худалдах туршилтаа эхлэх болно. Бид мөн бөхөн хамгааллыг дэмжихэд ашиглахын тулд бөхөнгийн зургийг уламжлалт хэв маягт оруулан бүтээх төлөвлөгөөтэй байгаа. *Цаашдын мэдээллийг авахыг хүсвэл SCА-ийн Елена Быкова рүү esipov@sarkor.uz, Аралын Алтан өвийн Гулнара Эмбергенова рүү altynl@rol.uz хаягаар хандана уу.*

Эхний алхам. Яшлик тосгон дахь хатгамалын сургалт
Зургийг Александр Есинов

Узбекистанд бөхөнгийн дархан цаазат газрыг

үнэлэх шинэ төсөл ЭХЭЛЛЭЭ

Узбекистанд бөхөнд зориулсан “Сайгачий” гэж нэрлэгдэх дархан цаазат байгаа боловч зөвхөн “цаасан дээр” байна. Энэ газрын зорилгыг тодорхойлж, статусыг дээшлүүлэх хэрэгтэй байгаа юм. Шинэ дархан газарт удаан хугацааны хамгаалалт болон бүс нутгийн хөгжлийн хоорондох газар ашиглалтыг маш сайн дүйцүүлэн гаргаж, биологийн төрөл зүйлийг хамгаалах олон янзын аргыг бий болгох зайлшгүй шаардалагатай. Үүний салшгүй хэсэг болох орон нутгийн хүн амын шууд оролцоотой ажиллах ёстой.

Сайгачий дархан цаазат газрыг 1991 онд 1 сая га талбайтайгаар бөхөнгийн төллөдөг нутгуудыг хамгаалахын тулд тусгайлан байгуулж байсан. Гэвч дэд бүтэц, тэсвэр болон ажилчдын орон тоо хангалтгүй учраас одоогийн байдлаар үйл ажиллагаа явуулаагүй байна. Ойролцоо амьдардаг орон нутгийнхан үүний тухай юу ч мэддэггүй байна. Иймд дархан цаазат газрыг илүү үр дүнтэй хэлбэрээр дахин зохион байгуулах шаардалагатай юм. 2008 оны 4-р сард Бөхөн хамгаалах холбоо Олон улсын ургамал амьтдын сан, Орос Узбекистаны амьтан судлалын хүрээлэн, Диснейн Зэрлэг амьтдын сан, Зэрлэг амьтан ажиглагчдын сангийн санхүүгийн дэмжлэгтэйгээр тусгай хамгаалалттай нутагт Сайгачий дархан цаазат газрыг илүү үр дүнтэйгээр дахин зохион байгуулахад бэлтгэн, шинэ төслийг эхэлсэн.

Сайгачи тусгай хамгаалалттай газрын хугархай самбар.
Зургийг Александр Есинов

Төслийн баг Узбекистан дахь бөхөн хамгаалах идэвхтэй механизмын дотор энэ “цаасан дээрх дархан газрын” өөрчлөлтийн эхний үе шат болох бөхөнгийн үржих нутаг, нүүдлийн замыг үр дүнтэй хамгаалахын тулд Устюртын тэгш өндөрлөг дэх хил дамжсан тусгай хамгаалалттай газрыг байгуулах урьдчилсан нөхцлийг бий болгож байна. *Дэлгэрэнгүй мэдээлэл авахыг хүсвэл Александр Есинов & Елена Быкова рүү esipov@sarkor.uz, Ричард Эльхорн рүү Richard.Allhorn@fauna-flora.org хаягаар хандана уу.*

Сүүлийн үед хэвлэгдсэн бөхөнгийн талаарх НИЙТЛЭЛИЙН ТОЙМ

Абатуров Б.Д. Оросын бөхөнгийн популяци, түүний хамгааллын асуудлууд. *Вестник Российской Академий Науки [Оросын Шинжлэх ухааны академийн сэтгүүл]*, 2007, цуврал 77, №9, 785-793 х.

Аливаа хамгаалалт нь шинжлэх ухааны нарийн судалгаанд суурилсан байх ёстой гэсэн санааг илэрхийлжээ. Тэгтэл энэ хандлагаас хэлтийсэн бодит зураглал нь чухамдаа хуулиас гадуурх зүйл юм. Бөхөнгийн тоо толгойн хандлагын анализ дээр үндэслэн зохиогч аливаа амьтны хамгаалалд зөвхөн шууд хамгаалалт төдийгүй хүний үйл ажиллагааны хяналт болон амьдрах орчныг хамгаалах арга хэмжээний харилцан хамаарлын тогтолцоо шаардлагатай гэдгийг харуулжээ.

Арилова Н.Ю. Оросын бөхөнг хамгаалъя!. *Экологи, амьдрал*. № 1 (74), 2008, х.60-65.

Өнөөдөр бөхөнгийн хувь тавилан мөхлийг ирмэгт ойрхон байна. Агналтыг бүрэн хориглосон ч Халимагийн бөхөнгийн нөөц өнгөрсөн 10 жилд 90%-иар буурчээ. Орон нутгийнхан болон мэргэжилтнүүдийн судалгаагаар үүний шалтгаан нь хулгайн ан, амьдрах орчны алдагдал, нүүдлийн зам дахь саад, чоно, хээрийн түймэр болохыг илрүүлжээ. Гэсэн хэдий ч хулгайн ан бол үндсэн шалтгаан бөгөөд популяцийн нөхөн сэргэхэд саад учруулах гол түлхүүр юм. Зохиогч олон улсын болон үндэсний түвшинд аль алинд нь бөхөн хамгааллын ялгаатай жишээг иш татаад хэргээ орон нутгийн иргэд, байгаль хамгаалах байгууллага, хууль сахиулах товчоо бүгд энэ өвөрмөц зүйлийг хамгаалахаар хамтран зогсож чадвал бөхөнг хамгаалж чадах болно гэдгийг цохон тэмдэглэжээ.

Клевезаль Г.А. Хөхтөн амьтдын насыг тодорхойлох арга зүй, зарчмууд. Москва: КМК ШУ-ны сэтгүүл. 2007.283 х.

Энэ номыг уншигчид хөхтөн амьтдын нас тодорхойлох үндсэн аргуудыг мэдэх болно. Номын эхний хэсэгт тэдгээрийн задрах шинж тэмдэг, давуу тал болоод дутагдалтай тал, хэрэглэх орон зай зэргээр өөр хоорондоо ялгаатай аргуудыг тодорхойлжээ. Амьд амьтдын насыг тодорхойлоход онцгой анхаарал хандуулжээ.

Зарлал

Бөхөн хамгаалах холбооны жижиг тэтгэлгийн хөтөлбөр 2008

Бид Зэрлэг амьтан хамгаалах сүлжээнээс санхүүжин 2008 онд хэрэгжих Бөхөн хамгаалах нийгэмлэгийн Жижиг тэтгэлгийн хөтөлбөрийг зарлаж байгаадаа баяртай байна. Хөтөлбөрийн зорилго нь сонгон авсан нутаг дахь бөхөн хамгаалах жижиг хэмжээтэй, богино хугацааны төслүүдэд боломж олгоход чиглэглэх бөгөөд өөр зүйлийг санхүүжүүлэхгүй болно.

Төслийн шаардлага нь:

- Байгаль дахь (үржүүлгийн нөхцөлд биш) бөхөнгийн хамгаалалтай холбоотой байх
- Бөхөнгийн өнөөгийн байдалд илэрхий болон шууд нөлөөтэй байх
- Хамгийн их нь 1 жилийн хугацаатай байх (2009 оны 11 сарын сүүлч гэхэд дууссан байх)
- Төсвийн хэмжээ 1000\$-2000\$-ийн хооронд байх
- Томоохон төслийн жижиг бүрдэл хэсгээс илүүтэйгээр илт биеэ даасан байх
- Бөхөн хамгаалах холбоонд элссэн, үүний хуулийн хэм хэмжээний хүрээнд тавигдсан болзлын дагуу тайлагнадаг байх

Та бүхэн илүү тодорхой мэдээлэл болон өргөдлийн маягтыг www.saiga-conservation.com, эсвэл esipov@sarkor.uz, saigaconservationalliance@yahoo.co.uk хаягаар хандан e-майл-ээр авч болно. 2008 оны 9-р сарын 30-ны өдөр өргөдөл хүлээн авах хугацааг хаах бөгөөд төсөл 2008 оны 11-р сарын 15-наас нэг жилийн хугацаатай үргэлжилнэ.

Орос, Степной дархан газрын бөхөн
Зургийг Анна Луцкекина

Бөхөн хамгаалах холбоо бөхөнгийн хамгааллын харилцан ойлголцлын санамж бичгийн хэрэгжилтийг үнэлж байна

Харилцан ойлголцлын санамж бичгийн 2008 оны I-VI-р сарын хугацаанд авч хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааны тайлан

Тайланг БХХ-д зориулан Э.Ж.Милнер-Гулланд эмхтгэв

Дүгнэлт

Энэ тайлангийн хугацаанд бөхөн хамгаалалд сайн дэвшил гарлаа. Тайлангийн ажлын чанар болоод стандарт харьцангуй сайжирсан нь бид илүү үр дүнтэй амжилтыг гаргаж чадсан гэсэн үг юм. Узбекистан болон Халимагт санхүүжүүлэгч нар төслөө үргэлжлүүлэн мөн шинэ төслийг дэмжсэнээр хэдэн шинэ төсөл эхэллээ. MAVA-гийн санхүүжилтээр Монголд эхэлсэн шинэ томоохон төслийг Дэлхийн байгаль хамгаалах сан (WWF)-гийн Монгол дахь хөтөлбөрийн газар зохицуулж байгаа бөгөөд өмнөө тавьсан бодитой, ялангуяа хулгайн ан, олон нийтийн сонирхол татах зэрэг ажлуудын тоогоор тэргүүлж байна. Хятадад хийгдсэн хуулийн шинэ зүйл анги нь эвэр цуглуулахад нөлөөлж байсан томоохон цоорхойг хаасан. Казахстанд бөхөн хамгаалах үйл ажиллагаа үргэлжилсээр байна. Энэ тайлангийн хугацаанд Туркменистанд хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааны тухай мэдээлэл бидэнд байхгүй байна. Хамтарсан үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн хэд хэдэн үйл ажиллагааны чиглэлийг, ялангуяа өмнөх тайлан дахь А1 (эхний ээлжний, чухал)-д дурдсан үйл ажиллагаатай холбоотойгоор хийгдсэн бага зэргийн харагдахуйц үйл ажиллагааг энэ тайлангийн хугацаанд орууллаа. Эдгээр үйл ажиллагаанууд нь хамгийн түрүүнд тавигдсаар байх уу, үгүй юу гэдгийг тодруулан, хэрвээ тийм бол ХОСБ-ийн дараагийн уулзалтыг үүнд амжилт гаргахад чиглүүлэх зайлшгүй шаардлагатай. А1-ийн үйл ажиллагааны бодитой бус амжилтуудыг урьдчилсан байдлаар харуулж байна.

Үйл ажиллагаа 1.1. Орос ХОСБ-нд гарын үсэг зурж байна.

Үйл ажиллагаа 3.1. Орос, Казахстан CITES-тай зөвлөлдөн экспортын нийлүүлэлтээ хааж байна.

Үйл ажиллагаа 9.1/14.2. Монголд зориудаар өсгөн үржүүлэх боломжийг бий болгож байна.

Үйл ажиллагаа 11.2. Уралын бөхөнгийн популяцийг хамгаалахын тулд олон нийтэд сурталчилгаа хийж, тэдгээрийг татаж байна.

Үйл ажиллагаа 11.3. Уралын популяцийн хамгааллыг төлөвлөж байна.

Хамтарсан үйл ажиллагааны хөтөлбөр дахь А1-ийн бусад үйл ажиллагаанууд нь зарим улсын хэмжээн дэхь хэд хэдэн үйл ажиллагаанууд байна. Ерөнхийдөө энэ нь MOU-д гарын үсэг зурсан талуудын дараагийн уулзалтын өмнө MTWP-ийн биелүүлэх зорилго өөд гаргасан урам хайрласан амжилт юм.

Бүрэн тайлан <http://www.saiga-conservation.com/mou.html> хаяг дотор бэлэн байгаа. Та бүхэн 2008 оны VII-XII сар хүртэл хугацаан дахь өөрсдийн хийсэн ажлын тайлангаа **2008 оны XII сарын 15-ны дотор** илгээнэ үү. Хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаа, он сар, санхүүжүүлэгч, багаж хэрэгслийн тухай боломжийнхоо хирээр онцлоно уу. Өмнө нь мэдээлэгдсэн юмуу тэдгээр нь хараахан эхлээгүй байгаа үйл ажиллагаа хамаарагдахгүй болно. Хэрвээ төсөл үргэлжилж байгаа бол энэ хугацаанд ямар үйл ажиллагааг үргэлжлүүлж байгаа, тэдгээр төслүүдийн ажлын хүрээнд хийгдсэн онцлог үйл явдлыг товч дурдана уу.

Талархал

Бөхөн хамгаалах холбоо бидний үйл ажиллагааг ивээн тэтгэсэн доор дурдсан хувь хүн, хандивлагч нарт чин сэтгэлийн талархлаа илэрхийлэхэд таатай байна: Мэггие Брайан, Вэнс Мартин, Зэрлэг амьтдын сан, Жуди ба Чак Витлей, Кеннон болон Боб Хадсон, Линда Тэбор-Бек, Майкл Хакетт, Жефф Флокен, Энни Мария Бургуоне, Брэд Робертс, Глориа болон Кэнт Маршалл, Стевен болон Кэрин Чэйси, Гэвин Эванс, Кэрол Энн Ходжес, Жессика Келеур болон бусад хүмүүс бөхөн хамгаалах ажил хэрэгт маш их тус хүргэсэн юм. Бид энэхүү цувралыг ивээн тэтгэсэн WCN, CMS, FZS болон Дэлхийн байгаль хамгаалах сан (WWF)-ийн Монгол дахь хөтөлбөрийн газар зэрэг байгууллагуудад талархаж байна.